This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

A 929,181
39.35
32
872

UITGAVE VAN HET WILLEMS-FONDS,
N° 71.

UITSPRAAKLEER

DER

NEDERLANDSCHE TAAL,

DOOR

K. L. TERNEST,

LID DER ZUIDNEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN TAALKUNDE EN DER COMMISSIE VAN BESCHAAFDE UITSPRAAK, TE LEUVEN, IN HET ELFDE NEDERLANDSCH TAAL- EN LETTERKUNDIG CONGRES AANGESTELD.

Tweede, gansch omgewerkte en vermeerderde uitgave.

Niets is oorstreelender dan eene zuivere uitspraak.

GENT,
BOEKHANDEL VAN WILLEM ROGGHÉ, KALANDERBERG.
DRUKKERIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN.

1872.

ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

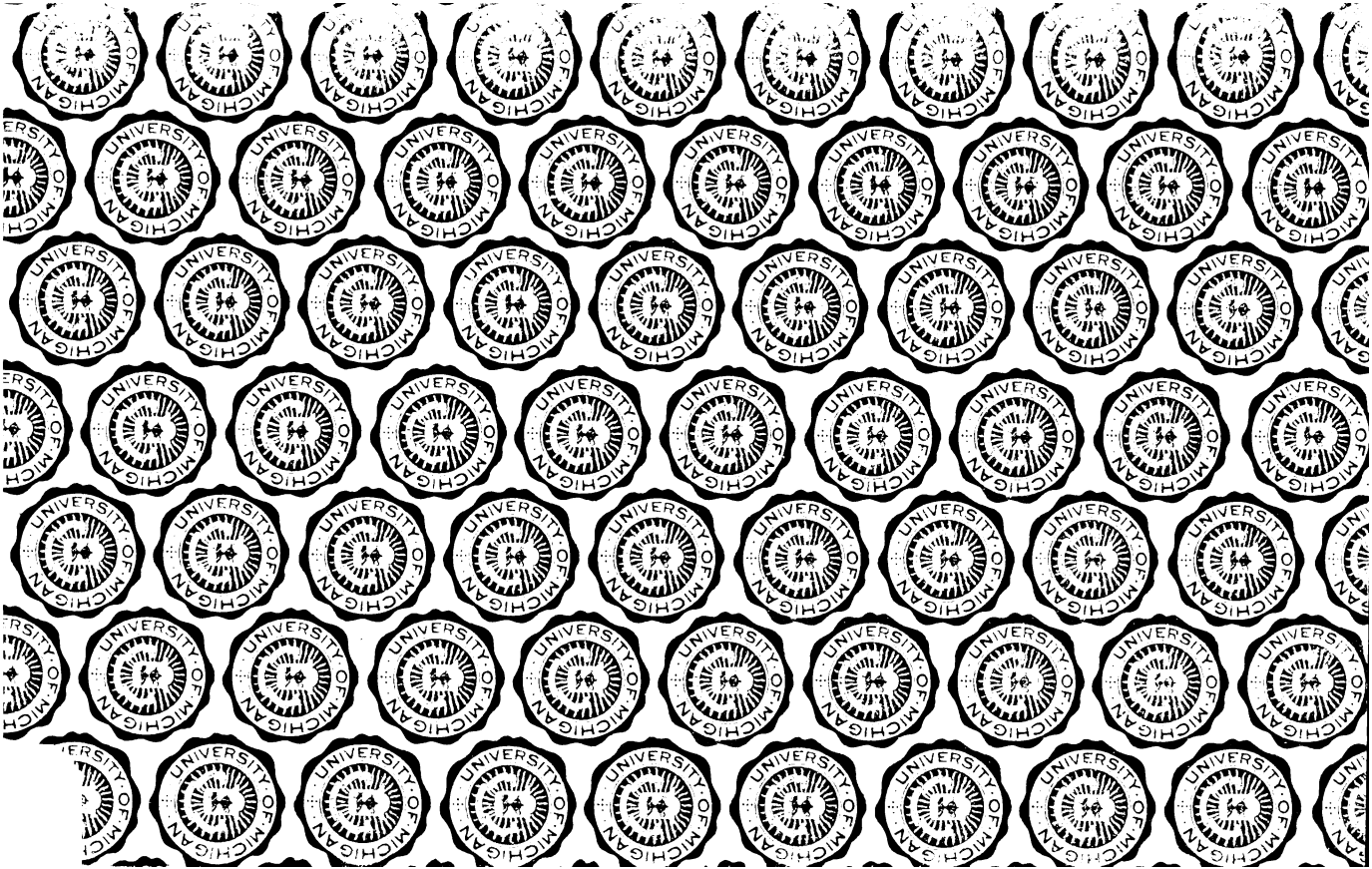
UNIVERSITY OF MICHIGAN

839.35
T32
1872
44

UITSPRAAKLEER DER NEDERLANDSCHE TAAL.

UITSPRAAKLEER

DER

NEDERLANDSCHE TAAL,

DOOR

K. L. TERNEST,

LID DER ZUIDNEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN TAALKUNDE EN DER COMMISSIE VAN BESCHAAFDE UITSPRAAK, TE LEUVEN, IN HET ELFDE NEDERLANDSCH TAAL- EN LETTERKUNDIG CONGRES AANGESTELD.

—

Tweede, gansch omgewerkte en vermeerderde uitgave.

Niets is oorstreelender dan eene zuivere uitspraak.

GENT,
DRUKKERIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

—

1872.

PF
137
.T
1872

839.35
T32
1872

« Onze Nederduitsche taal heeft, zooals andere levende talen, onderscheidene dialecten, tongvallen of gewestspraken.

« Deze verschillende tongvallen, » zegt WEILAND, « zijn « niet alle even goed en volkomen. Beschaafdheid en « smaak gaan, namelijk, in de onderscheidene gewesten « van een land, en bij onderseheidene omstandigheden, « niet met gelijken tred voort, maar het eene gewest « streeft het andere in volkrijkheid, welvaart en ver- « lichting voorbij. Daardoor overtreft het eene gewest het « andere, in de vorming van den smaak. En dit heeft « eenen onvermijdelijken invloed op de beschaving van « de taal zelve, zoodat de beste tongval tevens de alge- « meene taal van alle schrijveren, van alle geleerde

« genootschappen, en dus de taal der natie zelve wordt. » Tot het daarstellen dezer taaleenheid werkt ook mede de streving naar algemeene verstaanbaarheid.

» Zoo lag in de XII^de^, XIII^de^ en XIV^de^ eeuw het West-Vlaamsche dialect ten grondslage eener literatuurtaal, die in al onze Nederduitsche provinciën gebruikt werd, en dus als de algemeene taal der Dietsche of Nederduitsche natie mocht worden beschouwd.

» Die taal, vooral onder het Burgondische bestuur, leed veel, en verloor zoowel in zuiverheid als in welluidendheid en bondigheid, de hoogere volksklassen en de meeste geleerden in België aan eene vreemde taal de voorkeur gevende en het Nederduitsch als spraak en als schrijftaal verwaarloozende. Dit bracht teweeg, dat de taaleenheidsband weder los geraakte, en men, voornamelijk ten aanzien der uitspraak, gedeeltelijk weer tot het gebruik der dialecten verviel. En zoo bestaan er tot heden in Vlaamsch-België, ondanks de hoogere volkomenheid, die de geschrevene taal in deze laatste jaren heeft bereikt, nog geene genoegzaam vaste en eenparige begrippen omtrent de grondslagen eener beschaafde uitspraak, zooals die, zonder inmenging van plaatselijken tongval, op het tooneel, in de scholen van allen rang en bijzonderlijk bij de leergangen van uitpraak en declamatie, die reeds bij eenige muziekscholen zijn opgericht, en in andere waarschijnlijk zullen worden ingevoerd, zou behooren te worden in acht genomen. Dit heeft der Gentsche Maatschappij van Vlaamsche letteroefening *de Taal is gansch het Volk* doen besluiten, eene *Beknopte*

uitspraakleer der Nederduitsche taal als prijsvraag uit te schrijven.

» Gewis stemt ieder beoefenaar en oprecht beminnaar der moedertaal volkomen in met den schrijver der volgende regelen : « De volksdialecten in België zijn nage-
« noeg op dezelfde hoogte, geen één verdient noch
« verkrijgt den algemeenen bijval. Holland alleen, waar
« hoogescholen en wetenschappelijke of letterkundige
« maatschappijen Nederlandsch spreken, waar eene rede-
« lijk ver beschaafde en geleerde bevolking van niets
« anders hooren wil, waar het bestuur, in al zijne afdee-
« lingen, in de volkstaal geschiedt, Holland heeft, ondanks
« den verschilligen tongval van elke zijner steden, eene
« taal, die aangezien wordt als de algemeene Neder-
« landsche taal, en uitsluitend bij alle openbare plech-
« tigheid gesproken wordt. Holland alleen heeft dus
« kans dit keurdialect door de gezamenlijke Neder-
« duitschers te zien aannemen; niet slaafs, wel te ver-
« staan, maar gewijzigd, waar het pas geeft, naar recht
« en reden. » (*De Toekomst*, 1e jaar, bl. 163.)

« De beschaafde uitspraak onzer taal is dus niet meer uit de schrijfwijze en de voorname dialecten af te leiden en vast te stellen; zij bestaat : het is die, welke in Holland voor de algemeene Nederlandsche gehouden wordt, en daarbij ook in België, met eenige lichte uitzonderingen, waarin het erkende betere en onzen luchtigeren landaard vanouds eigene wordt gehandhaafd, door de meeste lieden van gelouterden smaak als de richtige uitspraak wordt beschouwd. Wij mogen ze der-

halve onzen geërden land- en taalgenooten gerustelijk ter algemeene aanneming aanbevelen, en onze uitspraakleer volgens dezelve inrichten.

» Moge het besluit, door de Maatschappij *de Taal is gansch het Volk* genomen, de gewenschte uitkomst opleveren. »

Aldus luidde het voorbericht, aan het hoofd van de in 1860 uitgegevene *Beknopte uitspraakleer der Nederduitsche taal* geplaatst.

Bij het bewerken dezer nieuwe uitgave, uitvoeriger en volledíger dan de vorige, heb ik oog en oor gehad voor al hetgeen in deze laatste jaren, zoo in Noord als in Zuid, over beschaafde uitspraak geschreven en — bijzonder in de Nederlandsche taal- en letterkundige Congressen van Gent (1867), 's Gravenhage (1868) en Leuven (1869) — gesproken werd.

Het in *de Toekomst* (jaarg. 1867 en -68) verschenen artikel : « Eenheid van uitspraak », van den Leidschen professor Dr Kern, is mij vooral te stade gekomen dáár waar ik gaarne eenen bevoegden Noordnederlander wilde laten optreden om mijne gezegden te bevestigen.

Moge mijn arbeid dat goede stichten, hetwelk door allen oprechten beminnaar onzer edele moedertaal vurig wordt verlangd, namelijk het tijdstip vervroegen, waarop de ééne Nederlandsche taal, bij ééne spelling en ééne spraakleer, op eéne — algemeen heerschende — beschaafde uitspraak zal mogen bogen.

K. L. T.

Wetteren, 1871.

UITTREKSELS.

I.

Uit De Eendracht, *veertiendaagsch tijdschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen,* vijftiende jaar, n° 10.

Uitgaven van het Willems-Fonds, N° 36. — Beknopte uitspraakleer der Nederduitsche taal, *door K. L. Ternest, gemeente-onderwijzer te Wetteren.* Gent, boek- en steendrukkerij van C. Annoot-Braeckman, Koornmarkt, 51 bl., kl.-8°.

Dit werkje, in den jongsten wedstrijd der Gentsche Maatschappij van vlaamsche letteroefening : *de Taal is gansch het Volk* bekroond, voorziet in eene wezenlijke behoefte. Redenaars, tooneelliefhebbers en inzonderheid *onderwijzers* zullen er regels in vinden, gegrond op de beschaafdste en in de geleerdste kringen aangenomen een echt erkende uitspraak, waarbij niet op de afzonderlijke tongvallen van het eene of andere Nederlandsche gewest, hoe schijnbaar verkieslijk zij ook mogen voorkomen, maar op de grondbeginselen der algemeene Nederduitsche, of liever Nederlandsche taal, is acht geslagen. Het werkje vermeldt daarenboven de uitspraak van aan andere talen ontleende woorden, die, naar het voorbeeld der Franschen, soms zoo deerlijk wordt verknoeid. Het is verrijkt met eene vrij uitvoerige lijst van vreemde eigennamen, met aanwijzing, naar de grondtaal, van derzelver uitspraak. Wij herbalen dat deze echt klassische verhandeling

bijzonderlijk geschikt is om den onderwijzeren tot leiddraad te dienen, en dit schijnt vooral, en wel te recht, door den opsteller, zelf reeds door andere schoolboeken gunstig gekend onderwijzer, in het oog te zijn gehouden, dewijl hij zorg gehad heeft, de spraakkundige bewoordingen te gebruiken, die door zijne ambtgenooten gekend zijn; eene voorzorg die het praktisch nut van zijn verdienstelijk geschrift niet weinig zal verhoogen.

Men is derhalve aan de bekronende maatschappij, die daardoor haar zegel aan het opstel hechtte, en 't alzoo een achtingswaardig gezag bijzette, alsmede aan het Willems-Fonds, dank verschuldigd om dit boekje in het licht te hebben gegeven. R.

II.

Uit de *Handelingen van het negende Nederlandsch letterkundig Congres, gehouden te Gent, in* 1867.

De heer Van Beers. — Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat het bij ons, Vlamingen, zoo erg gesteld zij, met de uitspraak, als men wel onderstelt. Indien men de zaak wat van naderbij beschouwen wilde, zou men spoedig bemerken, dat hier reeds veel voor de eenheid van uitspraak is gedaan. Tot staving van mijn gezegde zal ik op een boeksken wijzen, waaraan de Gentsche Maatschappij *de Taal is gansch het Volk* hare goedkeuring gehecht heeft: het werksken *over de uitspraakleer,* door den heer Ternest. De regels, welke de heer Ternest daarin voorschrijft, zijn die, welke ik reeds, lang vóór zijn boeksken ver-

scheen, tot de mijne had gemaakt, welke ik jaren lang aan de Normale school van Lier onderwezen heb, en nu nog in mijnen leergang van declamatie te Antwerpen onderwijs. Zij worden in de meeste lagere scholen der provinciën Antwerpen, Brabant, Limburg en Vlaanderen gevolgd, en de heer Heremans met meestal de personen, aan het onderricht der moedertaal in onze middelbare scholen verbonden, houden er zich aan met mij. De *regels* der uitspraak kan men dus nagenoeg als vastgesteld beschouwen. Bestaat'er nog verschil, zoo kan dit alleenlijk enkele geringe punten betreffen, zooals het laten hooren van een minder of meerder onderscheid tusschen zachten scherplange *e* en *o*, het aannemen der Hollandsche *aa* of het behouden der Vlaamsche *ae* in *paard* of *paerd*, *staart* of *staert*, enz. — Wat er derhalve nog te doen blijft, is onze landgenooten, en ja, sommige *letterkundigen*, die niet goed schijnen te willen leeren uitspreken, aansporen om die regels mede met meer ernst na te komen.

II.

Uit de *Handelingen van het tiende Nederlansch taal- en letterkundig Congres, gehouden te 's-Gravenhage, in* 1868.

De heer HEREMANS, van *Gent :*

In de derde zitting der derde afdeeling van het Gentsche Congres (*tooneel, zang* en *boekhandel*), werd door den heer ARENTS, van *Turnhout*, voorgesteld, dat door het Congres middelen zouden worden beraamd om in *België* de uitspraak der Nederlandsche taal te beschaven.... Het voor-

stel van den heer ARENTS werd verzonden naar de algemeene vergadering van het Congres, die het lot van het voorstel toevertrouwde aan de Commissie belast met het uitvoeren der genomene besluiten. Het scheen dier Commissie uit de beraadslaging, over het voorstel in de derde afdeeling gehouden, te blijken, dat het vraagpunt der beschaafde uitspraak veel meer belang opleverde voor het Zuiden dan voor het Noorden. Zij dacht derhalve niet noodig pogingen aan te wenden, opdat de bevoegde mannen uit Noord-Nederland, die, op het Congres aanwezig, geweigerd hadden in eene Commissie voor de uitspraak te treden, op hun besluit zouden terugkomen. Zij meent te moeten opgeven als practisch middel ter bereiking van het doel, dat door den heer ARENTS en de Belgische leden, die aan de beraadslaging deel namen, werd beoogd, — het verspreiden der beschaafde uitspraak in Zuid-Nederland —, het aanraden als leiddraad in de scholen van *België* van een werkje, in 1860 door de Gentsche Maatschappij *de Taal is gansch het Volk* bekroond en door het Willemsfonds uitgegeven : de *Beknopte uitspraakleer der Nederduitsche taal* door den heer TERNEST, waarin als grondslag de tegenwoordige beschaafde uitspraak van Noord-Nederland wordt genomen, en waaraan de Commissie niet aarzelt haar zegel te hechten.

UITSPRAAKLEER

DER

NEDERLANDSCHE TAAL.

I.

UITSPRAAK DER LETTERS.

De Letters.

§ 1.

De gesprokene taal — de spraak — uit zich in hoorbare klanken, spraakklanken, die men in de geschrevene taal — het schrift — door zichtbare teekens, letters genoemd, tracht voor te stellen.

De gezamenlijke letters, die men tot het schrijven eener taal gebruikt, worden het ABC of alphabet dier taal genoemd.

Het Nederlandsche ABC bestaat uit zes en twintig letters : *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g*, *h*, *i*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *u*, *v*, *w*, *x*, *y*, *z*. De *c* (behalve in het samengestelde letterteeken *ch*), *q*, *x* en *y* zijn als vreemde letters te beschouwen, daar zij ons enkel bij het schrijven van uitheemsche woorden te pas komen.

Klinkers en Medeklinkers.

§ 2.

Men onderscheidt de letters in *klinkers* of *vocalen* en *medeklinkers* of *consonanten*.

De klinkers, zes in getal, namelijk de *a*, *e*, *i*, *o*, *u* en *y*, worden dus geheeten, omdat zij op zich zelve eenen vollen klank geven, die door de stem, zooals ze vrij uit de borst opstijgt, in eene der mondstreken wordt gevormd. Al de overige letters zijn medeklinkers, dus genoemd, omdat ze, slechts klankwijzigingen voorstellende, niet zonder voor- of achtergevoegde vocaal duidelijk uit te brengen zijn en dus maar met de klinkers medeklinken. Die klankwijzigingen bestaan in het aanbrengen van een dof geruisch vóór of achter den klinker, als in *ga, eet, rood* enz.

Klankonderscheid in de Klinkers.

§ 3.

Het geluid, dat men bij het opnoemen der klinkers doet hooren, wordt hun *natuurlijke klank* of *grondklank* genoemd.

De uitspraak der klinkers in lettergrepen en woorden is of *volkomen*, of *gerekt*, of *onvolkomen*, weshalve wij in de woorden volkomene, gerekte en onvolkomene klinkers kunnen onderscheiden.

§ 4.

Een volkomene klinker is de voorstelling van den geheel ongewijzigden grondklank in opene lettergrepen (1), als *ga, le-ven, li-ter, ko-men, u-ren*, waarin hij dus geenen invloed van eenen of meer volgende medeklinkers gewaarwordt, en geheel naar eisch kan uitgesproken worden.

§ 5.

Een gerekte klinker stelt eene verlenging of uitrekking van den grondklank in geslotene lettergrepen voor, in welke hij zijnen volkomen helderen klank behoudt, als in *haar, beek, zoon, buurt.* Daar een volgende medeklinker de uitspraak belemmert, en de neiging heeft om eene slechts onvolkomene uiting te veroorzaken, vereischt het uitspreken van eenen volkomenen klinker in geslotene lettergrepen meer kracht, ten einde aan de werking der sluitletters wederstand te bieden.

§ 6.

Daar de gerekte klank van de werking der medeklinkers afhangt en onwillekeurig wordt aangebracht, heeft de uitspraakleer met de onderscheiding van volkomene en gerekte klinkers eigenlijk niets te maken; ze hoeft slechts beide soorten, onder de gemeene be-

(1) Opene lettergrepen zijn zulke, die met eenen klinker eindigen; de op eenen medeklinker uitgaande heeten geslotene lettergrepen. Het woord *vaderland* heeft dus eene opene lettergreep: *va*, en twee geslotene: *der, land.* De klinkers zelve worden ook gesloten of open genoemd, volgens dat ze al of niet in dezelfde lettergreep van eenen medeklinker gevolgd zijn.

naming van *heldere* klinkers, van de onvolkomene te onderscheiden.

§ 7.

Een onvolkomene klinker vergt eene min of meer gewijzigde uiting van den grondklank, die door het stuiten der stem op eenen volgenden medeklinker zijnen vollen eisch niet bekomt. De klinkers hebben den onvolkomen' of kort afgebrokenen klank, wanneer ze in dezelfde lettergreep op eenen medeklinker stuiten, als in *kat, bek, wind, kost, zuster*.

Enkelvoudige klanken of Eenklanken.

§ 8.

Iedere enkele mondopening met vrij doorstrijkend stemgeluid geeft eenen enkelvoudigen klank, eenen *eenklank*, dit is zulk een, dien men bij 't uitspreken zoo lang kan rekken of zingen als men adem heeft, zonder dat er eenig vermengd geluid gehoord worde, en zonder dat hij aan het einde in eenen anderen klank overga. Men kan derhalve zoovele eenklanken onderscheiden, als er geluidgevende openingen des monds mogelijk zijn.

§ 9.

Daar ons alphabet geen toereikend getal klinkers bevat om elken eenklank door eene onderscheidene letter voor te stellen, moeten we: 1° twee of meer verschillende klanken door eenen zelfden klinker verbeelden; zoo worden bij voorbeeld in het woord *wegnemen* drie verschillige klanken door de *e* voorgesteld; —

2° de klinkers *a, e, o* en *u* verdubbelen, opdat ze in de geslotene lettergreep hunnen helderen klank behouden; — 3° twee verschillende klinkers ter voorstelling van eenen enkelvoudigen klank samenvoegen, waardoor de samengestelde klinkers *ie, eu* en *oe* ontstaan.

§ 10.

Naar de wijze op welke zij worden voortgebracht, vormen de eenklanken drie reeksen, uitgaande van de *a*, namelijk :

de *i*-reeks, van *a* naar *i*;
de *oe*-reeks, van *a* naar *oe*;
de *u*-reeks, van *a* naar *u*.

Heldere Eenklanken.

§ 11.

De heldere eenklanken, die wij in de beschaafde uitspraak der Nederlandsche taal aantreffen, zijn hoofdzakelijk de volgende :

I-*reeks*.

a, aa : *na, vader, jaar, maand;*
e, ee : *zedig, breking, meet, beeld;*
i, ie : *liter, die, dienen, vriend.*

OE-*reeks*.

a, aa, als boven;
o, oo : *komen, boven, zoon, school*;
oe : *toe, zoeken, koel, boert.*

U-*reeks.*

a, aa, als boven;
eu : *deugen, keuken, geur, jeugd;*
u, uu : *nu, duren, uur, buurt.*

§ 12.

De *a* wordt in het midden der mondholte en bij eene geheel natuurlijke opening van den mond gevormd. Zij is voller en zwaarder dan een der overige klinkers, van welke de *i* de schraalste en lichtste is.

Men gaat van *a* tot *e*, en van *e* tot *i* over, door de tong telkens nader tot het gehemelte te brengen, waarbij de lippen teruggetrokken, en de lipspleet vernauwd en verlengd wordt; — van *a* tot *o*, en van *o* tot *oe*, door de lippen gerond vooruit te brengen en er telkens eene vernauwing tusschen te maken; — van *a* tot *eu*, en van *eu* tot *u*, met tusschen de lippen telkens eene vernauwing te maken door de opheffing der onderlip.

§ 13.

Wanneer men, bij het uitspreken der *a* slechts een weinig de lippen rondt en vooruitbrengt, dan ontstaat die onzuivere *a*-klank, welke tusschen *a* en *o* instaat, en in de gesprokene taal der meeste streken van Zuid-Nederland gehoord wordt, zoodat men bij voorbeeld *braaf, naam* tusschen *braaf, naam* en *broof, noom* uitspreekt, terwijl men bovendien in een groot gedeelte van Vlaanderen de heldere *a* vóór de medeklinkers *d, n, r, s, t,* en in een deel van Oost-Vlaanderen ook vóór de *l*, als in *naad, gaan, jaren, kaas, maten, betalen,* tot eene soort van tweeklank bederft, dien we door geene klinkervereeniging weten af te beelden, maar die veel

naar den Franschen tweeklank *oi* zweemt. Dikwijls hebben wij zelfs in het lezen de *a* met dien boerschen en onaangenamen klank — gelijk D'Hulster dien noemde — en met dat tweeklankig geluid hooren uitspreken (1). In een deel der provincie Holland trekt de uitspraak ietwat naar de Fransche *è*, doch het schijnt dat ze er niet voor de beschaafde wordt gehouden.

Onder al de heldere klinkers is de *a*, zuiver uitgesproken, de edelste en deftigste, en het is juist deze, die in onze volksspraken het minst zuiver gehoord wordt.

§ 14.

Wanneer men onder het uitspreken der *a* de tong omtrent de helft nader aan het gehemelte brengt, met vernauwing en verlenging der lipspleet (§ 12), dan ontstaat de natuurlijke *e*-klank, die gehoord wordt in *beek, meet, weet, geven*. Deze *e* heet de *zachtlange*, en wordt in geslotene lettergrepen dubbel, doch in opene altoos enkel geschreven, behalve in eenlettergrepige woorden, bij voorbeeld, in *thee*, in samentrekkingen, als *preeken* (prediken), en in de bastaarduitgangen *-eeren*, *-eele(n)*, *-eezen*, als in *redeneeren, personeele, Portugeezen*, en dus ook *redeneering, Portugeesche*.

§ 15.

Eene andere heldere *e*, de zoogenoemde *hard-* of *scherplange*, komt zoowel in de opene als in de geslotene

---

(1) De onzuivere *a*-klank moge in 't Engelsch en in de Skandinavische talen, waarin hij gemeen is, fraai heeten, en Em. Verstraete — in zijne *Etude historique et critique sur l'Orthophonie et l'Orthoépie tudesques* — moge dien voor de oude en echte uitspraak der lange *a* in alle Germaansche talen houden en er duchtig voor schermen, het is niettemin waar, dat hij in ons Nederlandsch zeer plomp en onbeschaafd voorkomt.

lettergreep altijd verdubbeld voor : *steen, steenen, vreezen.* Bij het uitspreken der scherpe *ee* laat men de twee *e's* eenigszins opvolgend hooren, doch zonder afbreking of tusschenpoozing, bijna *steën, steënen, vreëzen,* samenvloeiend en eengrepig uitgebracht; of anders : de scherplange *ee* klinkt niet zoo helder als de zachtlange, hare uitspraak is ook wat slepender.

In de platte volksspraak der meeste streken van België, ook in enkele gewesten van Noord-Nederland, hoort men vóór de *e* iets van den natuurlijken *i*-klank, bijna *stieen, bieen, stieenen, vrieezen.* Dit moet niet alleen in eene eenigszins deftige voordracht, maar ook bij 't gewone lezen vermeden worden.

§ 16.

Het verschil tusschen de scherp- en de zachtlange *e* behoort te nauwkeuriger in de uitspraak te worden aangeduid, daar vele woorden met *ee* of *e* geschreven, in beteekenis verschillen, bij voorbeeld : *gene* (in *deze en gene*) en *geene* (niet eene), *delen* (planken) en *deelen* (gedeelten), *helen* (verbergen) en *heelen* (genezen), *rede* (denkvermogen) en *reede* (ligplaats voor schepen), *reden* (oorzaak) en *reeden* (gereed maken), *stenen* (zuchten) en *steenen* (meervoud van *steen*), *weken* (tijdperken van zeven dagen) en *weeken* (week of zacht maken), *wezen* (zijn) en *weezen* (ouderlooze kinderen).

« Hoewel de scherpe *ee* op de zachte rijmen mag; — zegt Dr Kern — is het onderscheid toch nog altijd aanmerkelijk, evenals er tusschen *werd* en *hart* ook nog een tamelijk verschil hoorbaar is, al mogen ze op elkander rijmen. Menig Noordnederlander zal beweren dat er tusschen *heelen* en *helen* geen verschil te hooren is ; doch ge behoeft slechts op hetzelfde oogenblik dat iemand zulks beweert op zijnen mond te letten, en gezult bespeuren dat die bij de scherpe *ee* eenen geheel

anderen plooi aanneemt dan bij de zachte, al is de spreker zich zelven daarvan niet bewust. »

Een ander geleerd Noordnederlander, de heer F. C. Donders, verklaart — in zijne *Physiologie der spraakklanken* — de scherpe *ee* als tweeklank, naar ons inzien wel ten onrechte, doch minstens het bewijs leverende, dat hij ze in de uitspraak geenszins met de zachtlange *e* gelijk stelt.

§ 17.

Eene derde lange *e* is de zoogenaamde *zware*, die tusschen *a* en de natuurlijke *e* instaat, en der Fransche *è* in *père* niet ongelijk is. Dezen klank, die aan de eigenaardige trillingen van de *r* zijn aanzijn verschuldigd is, laat de beschaafde uitspraak, zoowel in Noord als in Zuid, algemeen hooren in *wereld*, *kerel*, zoo dat sommige schrijvers hem door een bijzonder letterteeken, namelijk *ae*, afbeelden: *waereld*, *kaerel*. In de volkstaal hoort men dien ook vóór de *r*, van eenen anderen medeklinker gevolgd, in de woorden die thans meestal met *aa*, doch onlangs en soms nog in Zuid- en vroeger insgelijks in Noord-Nederland met *ee* geschreven werden: *peerd*, *geerne*, *leers* enz. voor *paard*, *gaarne*, *laars*. « In zeer vele gevallen — zegt Dr Kern — zooals in *paard*, *staart*, *waard*, *aarde*, *kaars*, *waarde*, *waardig*, e. a., staat *aa* voor eene oudere *é* of *è*. Van daar dat men die woorden niet slechts gewestelijk, maar zelfs in het hartje van Holland als *pèrd*, *stèrt* enz. hoort uitspreken. De vraag is nu, of we die oude, en, wat de spreektaal betreft, schier algemeene uitspraak *è* moeten prijs geven, dan wel of we verstandig zouden doen ze wederom in de redenaarstaal in eere te brengen en vroeger of later weder in de spelling uit te drukken. Zonderling, eene spelling die aandruischt tegen alle regelen der etymologie, en daarenboven nog in tweestrijd is met de uitspraak der meerderheid, is ingeslopen,

men weet niet hoe, en is louter door de wet der verjaring zoo machtig geworden, dat men bedeesd moet wezen hare titels te onderzoeken. Edoch, ook buiten het gebied der taalkunde is het niets zeldzaams, dat overweldiging voor legitimiteit doorgaat, mits het onrecht maar verjaard zij. Gaarne laat ik aan anderen over eene keuze te doen tusschen *pèrd* en *paard*. Doch wel wil ik in dezen verklaren, dat men, mijns inziens, niet halverwege mag blijven stilstaan. Men kieze tusschen *waard* en *wèrd*, en dergelijke; doch heeft men zulks eenmaal gedaan, dan moet men zich zelven gelijk blijven, en niet terugdeinzen voor eene verandering der schrijfwijze; en omgekeerd, zoo men de spelling *waard* wenscht behouden te zien, dan moet men zich ook aan de uitspraak met *aa* onderwerpen; wat de verdiensten of gebreken dezer schrijfwijze ook zijn mogen, ze spreekt ondubbelzinnig genoeg. » Wat ons betreft, we kunnen het volstrekt niet kwalijk vinden, dat *peerd* (= *pèrd*) en *paard*, althans voor de uitspraak, nevens elkander blijven bestaan en beide als beschaafde taal gelden, het eene voor 't gewone verkeer, en het andere, als deftiger, voor plechtige gelegenheden dienende. Bestaat alzoo ook niet *kraf* nevens *karaf*, *krant* nevens *courant*, *suikerij* nevens *cichorei*, enz.? In andere talen is zulks ook niet zonder voorbeeld: het Engelsche *wind*, bij voorbeeld, luidt in poëzie anders dan in *proza*, terwijl de Franschen in de gewone taal *raide*, *raideur*, *raidir*, doch in eene deftige voordracht *roide*, *roideur*, *roidir* uitspreken.

De zware *e*, zonder overdrijving en effen uitgesproken, is in het Nederlandsch niet onaangenamer dan in het Fransch en Hoogduitsch, die 'er beide van overvloeien, zonder er door ontsierd te worden. Integendeel, zulke klankverscheidenheid als *peerd* en *paard*, *steert* en *staart*, *heerd* en *haard*, *weerde* en *waarde*, verre van wanluidend te zijn, is, zooals Van Beers niet ten onrechte aanmerkt, een ware rijkdom voor de taal.

In menige streek luidt de zware *e* eenigszins tweeklankig: *pièrd, wièrde;* dit is verkeerd: deze *e* is zoo volkomen eenklankig als de zachtlange.

§ 18.

Wat aangaat de *e* vóór *r* in *beer, meer, peer, beren, meren, peren, geweren, deren, scheren, zweren, ontberen* enz., deze is in den grond niets anders dan de natuurlijke of zachtlange *e*, die onder den invloed der *r*-trillingen min of meer verzwaard luidt, in geene streek onzes lands uitgesproken wordende als de *e* in *beter;* trouwens, de *r* kan in geen geval eene gansch ongewijzigde volkomene *e* vóór zich dulden. De *e* vóór *r* is dus: of scherplang, als in *heer, heeren;* of zachtlang-gerekt[1], als in *waardeeren, gewaardeerd;* of zwaar, als in *wereld;* of slechts een weinig verzwaard, als in *geweer, geweren,* waarvoor niemand *gewéer, gewéren* zegt met juist denzelfden *e*-klank als in *geweten,* al meent hij soms, dat hij 't bij 't lezen zoo doet. De heer J. P. N. Land, een Hollandsche geleerde, kent — in zijn opstel *Over Uitspraak en Spelling* — aan de *ee* in *beer, meer* denzelfden klank toe, als in de Fransche woorden *frène, tête* gehoord wordt. De *r,* die, behalve in *gretig* (waarvoor ook *gratig*) en *vreten* (waarvan *vraat,* voor *vreter*), waar zij deze *e* voorafgaat, steeds er achter komt, is een toereikend onderscheidingsteeken om ze niet te verwarren met de gewone zachtlange *e,* tot welke men ze slechts voor de spelling — voor de uitspraak ware 't onnatuurlijk — heeft teruggebracht. Zoo men ze in enkele plaatsen hoort uitspreken in woorden, waarin geene *r* voorkomt, als in *degen, geel, scheel, kees* (kaas), is zulks aan te merken als louter dialectisch en niet tot de beschaafde uitspraak behoorende.

---

(1) Gerekt, zoowel in de opene als in de geslotene lettergreep.

In een enkel woord: *heir* (legermacht), wordt de verzwaarde *e* door *ei* voorgesteld. Het verschil van klank tusschen de *e's* van *heeren*, *waardeeren* en *geweren*, hoe merkbaar ook bij eene juiste uitspraak, wordt niet zóó groot geacht, dat deze woorden op elkander niet zouden mogen rijmen.

§ 19.

Uit de *e* wordt, wanneer de tong dicht aan het gehemelte nadert, de natuurlijke *i* (= *ie*) gevormd, de hoogste klank, dien de spraakwerktuigen kunnen voortbrengen.

Deze klank wordt nooit in echt Nederlandsche woorden, maar wel in woorden uit vreemde talen, door den enkelen klinker *i* voorgesteld; in *liter*, *titel*, *cider*, b. v., hoort men denzelfden piependen klank als in *ziel*, *dienen*, *piepen*, maar slechts half zoo lang van duur.

Ie werd voorheen langer gerekt dan hedendaags, en luidt in den Westvlaamschen tongval nog tweeklankig: *viër*, *ziën*, *schiëten*, hetwelk niet meer kan gezegd worden tot de beschaafde uitspraak te behooren.

§ 20.

De natuurlijke klank der *o* wordt voortgebracht bij eenen stand der spraakdeelen, die nagenoeg het midden houdt tusschen *a* en *oe*, en bekomt zijn aanzijn door de ronding der lippen.

De heldere *o* is tweeërlei: zachtlang, als in *zoon*, *zonen*, *kool*, *kolen*, en scherplang, als in *boom*, *boomen*, *kool*, *koolen*.

De zachtlange *o*, in de geslotene lettergreep dubbel, en in de opene enkel geschreven, wordt meestal goed

uitgesproken, behalve in sommige streken van Brabant en Oost-Vlaanderen, waar ze met eene lichte voorafgaande *a* is vermengd: *kaomen, genaomen.*

De scherplange *o* komt, evenals de scherplange *e*, altijd verdubbeld voor, en als men ze uitspreekt, laat men ook de beide *o's* eenigzins opvolgend hooren; *boom, brood, loopen* luiden dus nagenoeg: *boöm, broöd, loöpen*, samenvloeiend in ééne lettergreep uitgesproken; of anders: de scherplange *o* wordt niet zoo helder als de zachtlange, maar een weinig doffer en slepender uitgebracht.

Er is, volgens Dr Kern, een ander, hoewel even groot verschil tusschen *hooren*, en *horen* (= *hoorn*), als tusschen *mat* en *met*, *drank* en *dronk*, en hij acht het geenen overdreven eisch aan schrijvers en geleerden, dat ze trachten moeten hun gehoor, zoo het van nature niet scherp is, zóó te oefenen, dat ze niet achterstaan bij den eersten den besten landbouwer.

Dialectisch hoort men veelal de scherpe *oo*, volgens de streek, bijna uitbrengen als *oa, oeë* of *uë: boam, broad, loapen*, of *boeëm, broeëd, loeëpen*, of eindelijk *buëm, bruëd, luëpen*. Deze laatste uitspraak kenmerkt den tongval van het grootste gedeelte der provincie Oost-Vlaanderen.

In *oir* (erfgenaam), verbastering van het Fransche *hoir*, wordt de scherplange *o* door *oi* voorgesteld.

§ 21.

De zacht- en de scherplange *o* moeten, zoowel als de verschillige heldere *e's*, hoewel het rijm er ook van geduld wordt, zelfs bij de plechtigste voordrachten goed onderscheiden worden, dewijl dit verschil van klank, in de schrijftaal algemeen onderhouden, geenszins willekeurig is, maar in den aard der tale ligt en tot hare bijzondere eigenschappen behoort. Er moet dus ook

voor 't gehoor onderscheid bestaan tusschen *betogen* (betrokken) en *betoogen* (bewijzen), *genoten* (van *genieten*), en *genooten* (gezellen), *logen* (leugen) en *loogen* (in de loog zetten), *hopen* (verwachten) en *hoopen* (stapels), *horen* (= *hoorn*) en *hooren* (door het oor gewaarworden), *koper* (een metaal) en *kooper* (iemand die koopt), *kolen* (brandstof) en *koolen* (een gewas), *poten* (planten) en *pooten* (beenen), *roven* (korsten) en *rooven* (rooverij plegen), *schoten* (meervoud van *schot*) en *schooten* (meervoud van *schoot*), *slopen* (v. sluipen) en *sloopen* (afbreken), *sloten* (meervoud van *slot*) en *slooten* (grachten), *sloven* (sukkels) en *slooven* (voorschooten), *tonen* (klanken) en *toonen* (aanwijzen), enz.

Terwijl dit onderscheid op de tonge der meeste Noordnederlanders ook aanwezig is en blijft stand houden, is het bij een goed deel hunner, voornamelijk in de provincie Holland, weinig of niet merkbaar; en, daar het juist de Hollandsche tongval is, die ten grondslage ligt van die uitspraak, welke in Noord-Nederland als de toongevende geldend is, spreekt men daar veelal bij openbare plechtigheden en waar het anders op beschaafd en deftig spreken aankomt, alle heldere *e's* en *o's* met den natuurlijken klank dier vocalen uit. De uitspraak onzer Noorderbroederen — dit erkennen hunne taalkundigen — is dan in openbaren tweestrijd met de algemeene, op de afleiding gegronde, schrijfwijze.

In België bestaat het onderscheid overal, zoowel voor de ooren als voor de oogen; we moeten het handhaven.

§ 22.

Als men, de spraakdeelen gesteld zijnde om *o* uit te spreken, een weinig de mondopening vernauwt, de lippen meer naar voren bewegende, ontstaat de klank *oe*.

Eu verschilt in vorming met *o* slechts hierin, dat bij *eu* de onderlip meer naarvoren opgeheven wordt, waar-

door de klank ook meer naar boven wordt uitgedreven.

De klanken, die we door de samenstellingen *oe* en *eu* verbeelden, zijn even zoo enkel en onvermengd als die, welke door eene enkele vocaal kunnen voorgesteld worden; het zijn dus ook ware eenklanken. Voor het oog zouden ze als tweeklanken kunnen doorgaan, maar zeker niet voor het oor: de eerste beantwoordt aan de Hoogduitsche *u*, de tweede aan de Hoogduitsche ö.

De klank *eu* is in vele gevallen, waar hij voorkomt, door klankverschuiving uit *o* ontstaan, klankverschuiving, die de Hoogduitschers *Umlant* noemen, en welke in hunne taal omtrent verscheidene klanken, naar vaste regels, plaats heeft. Vandaar, dat wij thans nog in een aantal woorden even goed *eu* of *o* gebruiken, bij voorbeeld, *leugen* en *logen*, *meulen* en *molen*, *speur* en *spoor*, *kreuken* en *kroken*, *scheut* en *schot*, *beurs* en *bors*, *jeuken* en *joken*. Voor sommige woorden echter, waarin de gesprokene taal ook *eu* voor *o* laat hooren, bij voorbeeld *meugen*, *veugel*, *keuning* voor *mogen*, *vogel*, *koning*, is deze verwisseling door het schrijfgebruik niet gewettigd.

In sommige streken laat men na den klank *eu* iets van eene *i* of *j* hooren, bij voorbeeld, *deuigen*, *keuiken* voor *deugen*, *keuken* effen af. Dit moet men bij het lezen en voordragen vermijden.

§ 23.

De natuurlijke *u*-klank ontstaat, wanneer men de spraakdeelen in de richting van *a* naar *eu* tot de grootste hoogte brengt: de verhouding van *eu* tot *u* is alzoo gelijk aan die van *o* tot *oe*.

De Westvlamingen moeten er op bedacht zijn *u* (= *uu*) niet, naar hunnen tongval, vóór de *r* als *eu* uit te spreken: *meur*, *zeur*, *gebeur*, *scheuren*, voor *muur*, *zuur*, *gebuur*, *schuren*. In de Denderstreek hoort men *mieren*, *gebieren* enz. voor *muren*, *geburen*.

Onvolkomene of korte Eenklanken.

§ 24.

De vocalen hebben den onvolkomen' of kort afgebrokenen klank in geslotene lettergrepen, bij voorbeeld in *kat*, *bed*, *wind*, *korst*, *kunst*, *bakken*, *tellen*, *vinden*, *korven*, *zuster* (§ 7); ook vóór *ch* in *lachen*, *Mechelen*, *tichel*, *bochel*, *kuchen* enz., dewijl de *ch*, een samengesteld letterteeken zijnde, in het schrift nooit verdubbeld wordt, zoodat men die woorden moet lezen, als stonde er *lachchen*, *Mechchelen* enz.

§ 25.

De korte klanken, goed uitgesproken, worden dieper in den mond dan de lange of heldere, en met eene lichte intrekking der lippen gevormd, waardoor de natuurlijke klank der vocalen, inzonderheid der *e*, *i* en *u*, een zoodanige wijziging ondergaat, dat de *e* tot den *a*-klank, de *i* tot den *e*-klank nadert, en de *u* den klank *eu* (ö) zeer kort uitgesproken, of dien der doffe *e* in *de*, *te*, wanneer men ze met klem zou uitspreken, nabijkomt.

In het grootste gedeelte van West- en Oost-Vlaanderen is deze afwijking van den zuiveren *e*-, *i*- en *u*-klank doorgaans wat al te groot, en houdt men, vooral in de laatstgenoemde provincie, de korte klinkers te lang aan.

De Brabantsche en Antwerpsche uitspraak is juister, wat de kortheid van duur betreft, maar ook schier alleen dààrdoor onderscheidt zij de korte klinkers van de lange; men moeste geheel Vlaamseh-België door de korte *e* en *i* met dien lichten zweem naar de *a* en *e* als boven gezeid is, en de *u* bijna als *eu*, zeer kort, laten

hooren, hetwelk ook in Noord-Nederland voor de juiste uitspraak wordt gehouden. — Door sommigen wordt beweerd, dat men deze klanken, aldus uitgesproken, niet zingen kan, zonder bepaald in de zuivere *i* en *u*, of wel in de *e* en *eu* te vervallen; dit heeft volstrekt geenen grond, terwijl het daarentegen stellig is, dat ze, op Brabantsche wijze uitgesproken, door de minste rekking in den zang noodwendig de heldere klanken *ie* en *uu* worden, waardoor er dan b. v. tusschen *zit* en *ziet*, *ligt* en *liegt* geen verschil meer bestaat, en *dun*, *rug* tot *duun*, *ruug* ontaarden.

§ 26.

Tusschen de heldere en de onvolkomene *a*, beide zuiver uitgesproken, bestaat er, behalve in de lengte van duur, geen ander verschil, dan dat de laatste, door het kort afbreken zelf, minder zwaar en meer naar binnen luidt.

Hier dient gewaarschuwd tegen het gebrek der Antwerpenaars en Oudenaardisten, die de korte *a* al te zeer verscherpen en naar de *e* laten overhellen, zeggende nagenoeg: *jen* voor *jan*, *ken* voor *kan*, *dek* voor *dak*, enz.

§ 27.

Wanneer men, zeiden we (§ 14), onder het uitspreken der *a* de tong bijna de helft nader aan het gehemelte brengt, met vernauwing en verlenging der lipspleet, dan ontstaat de natuurlijke *e*-klank. Geschiedt zulks nu bij de onvolkomene *a*, dan wordt de klank der onvolkomene *e* voortgebracht, die zich door eene speling naar *a* van de Fransche korte *e* in *bec* onderscheidt. — Bij uitzondering laat de beschaafde uitspraak de *e* van *vers* (dichtregel) geheel als de Fransche *è* hooren.

§ 28.

Uit de *e*, zeiden we (§ 19), wordt, wanneer de tong dicht aan het gehemelte nadert, de natuurlijke *i* (=*ie*) gevormd. Nu, uit de onvolkomene *e* ontstaat op dezelfde wijze de onvolkomene *i*, welke, door hare nadering tot den *e*-klank, niet veel verschilt van de Fransche korte *e* in *bec, tel, quel;* de Nederlandsche woorden *bik, til, kil* wijken slechts een graadje minder van den natuurlijken *i*-klank af.

« De geslotene Nederlandsche *i* — zegt Dr Kern, dien we gaarne tot getuige nemen — heeft eenen klank, die aan het Hoogduitsch vreemd is, doch in het Engelsch bestaat. In het grootste deel van België klinkt deze geslotene *i*, bijv. in *schip*, als eene zeer kort uitgesprokene Fransche *é*..... In Noord-Nederland heeft de geslotene *i* ook eenen dergelijken klank; men spreekt *list* anders uit dan de Duitscher doet, doch de Noordnederlandsche uitspraak staat toch een graadje dichter bij de Duitsche *i* dan de Vlaamsche. Nog dichter bij de Duitsche *i* staat de Antwerpsche. Het komt mij voor, dat de Noordnederlandsche uitspraak, als houdende het midden tusschen de Vlaamsche en de Antwerpsche, de meeste kans heeft om aangenomen te worden als die, welke het beste strookt met de verschijnselen op het gebied onzer klankleer. » Nu, die uitspraak is juist degene, welke wij hierboven hebben aangewezen.

§ 29.

Gelijk eene zacht- en eene scherplange *o*, zoo wordt in Noord-Nederland ook eene *zacht-* en eene *scherpkorte o* onderscheiden, ofschoon het verschil in den klank door geenerlei uiterlijk kenteeken in het schrift aangeduid wordt.

Het onderscheid in de uitspraak dezer beide onvolkomene *o's* bestaat hierin, dat de zachte meer vóór in den mond wordt uitgesproken, als zijnde niets anders dan de natuurlijke *o*-klank, die, door het stuiten der stem op eenen volgenden medeklinker, kort afgebroken wordt; terwijl de scherpe meer naar achteren luidt, de tong daarbij naar beneden getrokken wordende, waardoor deze *o* iets van eenen korten onzuiveren *a*-klank bekomt, volkomen eensluidend met de Fransche korte *o* in *hotte*.

« Voor eene beschaafde uitspraak — zoo leest men bij De Vries en Te Winkel — is het inachtnemen van het onderscheid tusschen de scherp- en de zachtkorte *o* van groot belang, te meer daar in gewestelijke spraak de beide klanken niet zelden verwisseld worden. Zoo wordt b. v. in Gelderland de *o* vóór *r* altijd scherp uitgesproken; zoo zegt men hier en daar *koffer*, *vod* enz. met scherpkorte *o*, terwijl zij in de gewone uitspraak zachtkort luiden. »

Voor de Zuidnederlanders is dit in Holland gemaakte onderscheid gansch onvatbaar. Wel spreken ze sommige korte *o's* meer naar voren in den mond uit, als in *stom*, *krom*, *op* enz., doch zonder zich zelven daarvan bewust te zijn, en er dus volstrekt geenen regel in houdende(1). Enkel hebben wij hier de Vlamingen

---

(1) Het Woordenboek der Nederlandsche taal behelst eene lijst van al de gebruikelijke woorden, waarin de onvolkomene *o* voorkomt, met aanwijzing van den scherpen of zachten klank in de beschaafde Hollandsche uitspraak, die ook door de andere Noordnederlandsche gewesten als voorbeeld en maatstaf der algemeene beschaafde uitspraak is aangenomen. Daar het voor onmogelijk kan gehouden worden al die woorden één voor één in het geheugen op te nemen en te onthouden, hebben wij voor de buitenhollandsche Noordnederlanders, en voor diegenen onder de Zuidnederlanders, welke met dit onderscheid nader wenschen be-

te waarschuwen tegen de al te holle of achter in den mond gesmoorde uitspraak der onvolkomene *o*, die veel bij hen gehoord wordt in *wolk, volk* enz.

---

kend te worden, de volgende regels gesteld, die zich over al de in gemelde lijst voorkomende woorden uitstrekken.

De geslotene *o* is zachtkort :

1° In de sterke vormen van alle werkwoorden, wier wortelklinker in eene korte *o* verandert, b. v. *trók, trókken, getrókken* (van trekken); *bórg, bórgen, gebórgen* (van *bergen*).

2° Achter de *w*, b. v. *wól, wólk, wórstelen, wórtel.*

3° Vóór *m, n*, b. v. *dóm, lómp, zón, hónd.*

4° Vóór *f, r*, verdubbeld, of bij buiging of afleiding verdubbeld wordende, b. v. *kóffer, plóf(fen); bórrel, knór(ren);* uitgezonderd : *kòf, kòffie, òffer, stòf, stòffeeren, kòrrel, kòrren* (van oesters).

5° Achter *b*, behalve vóór *l, rd, rg*, b. v. *bóbbel, bóchel, bók, bórst, bórstel, bósch, bót, bótsen, tarbót;* daarentegen : *bòl, bòrd, bòrg* (znw.), *bòrgen* (werkw.).

6° Tusschen *m, p, v* en *ch, d*, b. v. *mócht, módder, póchen, pódding, vóchtig, vód.*

7° Tusschen *m* en *s, sch*, b. v. *mós, móstnard, mósch.*

8° Tusschen *p, sch* en *p*. b. v. póp, bisschóp.

9° Tusschen *s* en om het even welken medeklinker, behalve de *t*, b. v. *slóbkous, slódderig, slókken;* daarentegen : slòt.

10° In de woorden *knóbbel, schóbbejak, tóbbe, óchtend, schóft* (schouder), *mókkelen, smókkelen, dól* (bnw.), *póls, schól* (visch), *vól, óp, ópper-, vórderen, snorken, lórsen, mórsen, mórsdood, mórzelen, dórst, kórst, hórten, kórt, schórten, stórten, tórtel.*

In elk ander geval heeft de geslotene *o* de scherpe uitspraak, als in *dòbbelen, gòd, gròf, hòf, òf, schòft* (schurk), *nòg, nòch, dòch, stòk, dòl* (znw.), *bòllen, schòl* (ijs-), *klòppen, kòst, tròtsch* en meer dan driehonderd andere woorden.

Het kan als iets zonderlings worden aangemerkt, dat de beschaafde Hollandsche uitspraak regelmatig twee soorten van onvolkomene *o's* onderscheidt, die in de spelling op gelijken voet behandeld worden; terwijl ze 't onderscheid tusschen de zacht- en de scherplange *o* verwaarloost, ofschoon dit, althans in de opene lettergreep, bij 't spellen algemeen wordt in acht genomen.

§ 30.

De onvolkomene *u*, zooals we reeds zeiden (§ 25), klinkt nagenoeg als *eu*, zeer kort uitgesproken, of als de doffe *e* in *de, te*, wanneer men ze met klem zou uitbrengen. Heur klank staat alzoo omtrent middenin tusschen dien der *u* in het Fransch woordje *un* en dien deszelfden klinkers in *une*. In het grootste gedeelte van Vlaanderen spreekt men *munt, rug, kuchen, geluk, smullen* enz. met den klank der *u* in *un* uit, terwijl men in het midden en oosten van Vlaamsch-België er nagenoeg dien der *u* in *une*, of der Duitsche *ü* in *küssen*, laat in hooren. Het eene staat omtrent even verre als het andere van de Noordnederlandsche uitspraak af, welke, zooals Dr Kern te recht oordeelt, het beste geschikt is om als de toongevende te worden aangemerkt.

§ 31.

In geene streek onzes lands, gelooven wij, worden de korte klanken verkeerder uitgesproken dan in een groot deel van Oost-Vlaanderen en op den naastgelegen zoom van West-Vlaanderen. Men hoort er : *hij roolde van de trapen, Good zal hem strafen, zote grèlen* (è als in 't Fr. *grêle*), *aarme meinschen*, enz., voor : *hij rolde van de trappen, God zal hem straffen, zotte grillen, arme menschen*. De korte *e* en *i* worden er vóór *ng* en *nk* als *ij* uitgesproken : *dijng, wijnkel, ijngel, ijnkel*, voor *ding, winkel, engel, enkel*. In enkele plaatsen spreekt men van den *wijnd* (wind), en van een *kijnd* (kind), dat men *bemijnt* (bemint). Dit alles, al luidt het zeer misselijk, wordt niet altoos bij het lezen vermeden.

In de omstreken van Antwerpen hoort men *kark* of *karrek* voor *kerk, wark* of *warrik* voor *werk*.

§ 32.

De enkele klinkers *e* en *i* hebben, behalve den hooger verhandelden onvolkomen' of korten klank, nog den doffen, die het zwakste aller stemgeluiden is, zijnde voor 't gehoor slechts als een geluidgevende ademtocht, die zonder eenige opzettelijke voorschikking der spraakwerktuigen en zonder de minste krachtinspanning wordt voortgebracht.

De doffe *e* komt in de taal overvloedig voor, als in *de, te, het, bericht, gezicht, verkocht, vader, naaister, dorpel, stopsel, balsem, gouden, einde, hondje, woedend, hinderen* enz.

De *i* heeft den doffen klank in *weinig, zandig, menige, huldigen*, enz.; in Holland ook in de toonlooze achtervoegsels of uitgangen *-ing, -ik, -erik, -it, -iken*, als in *koning, monnik, botterik, diemit, prediken*, en in het woord *misschien*, waarin *mis* met de eerste lettergreep van *misdoen, misbruik* niets gemeen heeft.

Wij gelooven, met Van Beers, wien ieder te recht eene keurige uitspraak toekent, dat de Zuidnederlanders weldoen, den *i*-klank in *monnik, botterik, diemit* enz. niet zoo volkomen te verduisteren.

Duidelijk wordt de onvolkomene *i* aan 't oor gebracht in den uitgang *-nis*, van eene geheel toonlooze lettergreep voorgegaan, als in *beteekenis, beternis, gebeurtenis*; doch wat minder, wanneer deze uitgang onmiddellijk aan den stam des woords gehecht is, *kennis, vuilnis, vonnis*.

In den uitgang *-isch*, ofschoon toonloos, wordt de *i*, zoowel in de geslotene als in de opene lettergreep met haren natuurlijken klank (*ie*), doch zeer kort, uitgesproken : *Belgisch, Belgische, poëtisch, poëtische, afgodisch, afgodische*.

De *o* in *avond*, en de *u* in *schaduw, zenuw, zwaluw,*

weduwe, *Gorkum* en *Gorkumer*, *Dokkum* en *Dokkumer*, luiden zoo verzwakt, dat men ze maar weinig van de doffe *e* onderscheidt.

Velen in Vlaanderen, vooral onder de predikanten, hebben de verkeerde gewoonte de doffe *e* vóór eenen klinker, of vóór de *h*, die alhier in de volkstaal niet geaspireerd wordt, als de zachtlange *e* uit te spreken : *dé engelen*, *onzé ouders*, *mijné (h)anden*, *béantwoorden*, *bé(h)ooren;* daarbij hoort men niet zelden *schaduwé*, *weduwé*. Men moet in zake van uitspraak weinig kiesch zijn om dit niet onverdraaglijk te vinden.

Wanneer een woord op eene doffe *e* uitgaat, en het naastvolgende met eenen klinker begint, dan vloeit die *e* zachtjes in den volgenden klinker, zoodat twee lettergrepen genoegzaam tot ééne samensmelten om in de dichtmaat voor ééne geteld te worden, b. v.

Hij beef*de en* wankel*de als* een riet. (Ledeganck.)

Tweeklanken.

§ 33.

Iedere enkele mondopening met vrij doorstrijkend stemgeluid, zeiden we (§ 8), geeft eenen enkelvoudigen klank, eenen eenklank. Wanneer nu de mond van eene opening tot eene andere overgaat, dan worden eigenlijk twee verschillige klanken voortgebracht, die, ofschoon in eene lettergreep bijeengevoegd en samenvloeiend uitgesproken, echter noodwendig eenen gemengden klank, eenen *tweeklank*, laten hooren. Een tweeklank ontstaat dus door geleidelijken overgang van den eenen klank in den anderen.

Natuurlijk kan een tweeklank uit niet meer dan twee

eenklanken samengesteld zijn; maar dewijl wij eenklanken hebben, die door twee vereenigde klinkletters verbeeld worden, kunnen we er tot drie behoeven om eenen tweeklank voor te stellen.

§ 34.

Wij vormen al onze tweeklanken door achter de vijf korte of onvolkomene eenklanken, waarbij *i* en *u* eene lichte wijziging ondergaan, en achter de heldere klanken *aa*, *ee* (scherp), *ie*, *oo* (scherp) en *oe* eenen niet dóórklinkenden *i*- of *oe*- klank te voegen, welke laatste alsdan door *u* (die oorspronkelijk, gelijk nu nog in 't Hoogduitsch, als *oe* luidde) verbeeld wordt.

De korte *e*, *i* en *u* nemen *i* na zich; de korte *a* en *o* (scherp) worden door *u* (= *oe*) gevolgd. Zoo bekomen wij de tweeklanken *ei*, *ij* (voor *ii*), *ui*; *au*, *ou*.

De lange *aa*, *oo* (scherp) en *oe* loopen op *i*, en de *ee* (scherp) en *ie* op *u* (= *oe*) uit, waardoor *aai*, *ooi*, *oei*; *eeu*, *ieu* ontstaan, die lange tweeklanken genoemd worden.

§ 35.

De bestanddeelen van den tweeklank *ei* zijn eenvoudig de onvolkomene *e*, als in *weg*, en de natuurlijke *i*, als in *Juli*; die van *ij*, de korte *i*, zooals de meeste Vlamingen ze in *dik* uitspreken, of de Fransche *è* in *père*, en de natuurlijke *i*; en die van *ui*, de korte *u*, gelijk de Vlamingen ze in *geluk* laten hooren, of de Fransche *u* in *un*, en dezelfde *i*. *Au* en *ou* bestaan uit de onvolkomene *a* en de scherpkorte *o*, beide door *u* (= *oe*) gevolgd. In alle vijf ligt de nadruk op den voorklank, de eindvocaal slechts flauw gehoord wordende.

§ 36.

Het onderscheid tusschen *ei* en *ij*, ofschoon bij velen in de uitspraak niet waargenomen, is echter groot genoeg om bij eenigszins nauwgezette dichters het rijm te verhinderen. *Wei* en *wij* verschillen evenveel van elkander als *wet*, op zijn algemeen Nederlandsch, en *wit*, op zijn Vlaamsch uitgesproken, en niet veel minder dan de laatste lettergrepen der Fransche woorden *travail* en *réveil*.

Dr Kern kome nogmaals voor Noord-Nederland getuigen: « Ten ruwe kan men zeggen, heeft *ij* veel van *ei*; menig Hollander zal u wederom zeggen dat er tusschen *ij* en *ei* geen hoorbaar onderscheid bestaat. Doch zulks bewijst slechts een ongeoefend oor. Bilderdijk, die een Amsterdammer was, en een echte Hollander van top tot teen, houdt daarentegen vol, dat *ij* en *ei* evenmin op elkander rijmen als *inktkoker* en *zwavelstok*, en ofschoon die uitdrukking niet van overdrijving is vrij te pleiten, ligt er toch waarheid aan ten grondslag. Men moge ook al aannemen dat een Nederlandsch oor niet onaangenaam wordt aangedaan als het *ij* op *ei* hoort rijmen; het neemt niet weg dat er kennelijk onderscheid tusschen beide klanken is. Zelfs diegenen welke staande zullen houden dat *zij* geen verschil maken, doen het toch, al weten ze zelven niet hoe ze het doen. »

§ 37.

Bij 't onderscheiden van *ei* en *ij* is het niet enkel om de netheid der uitspraak te doen en om ook in deze den rijkdom onzer taal uit te drukken, het wordt mede door de duidelijkheid vereischt, hetgeen uit de volgende en dergelijke zinnen moge blijken: *Wij* drinken *wei*; *hij*

woont aan de *hei;* hij gaat zich *bereiden* om dat paard te *berijden*; de *Mei* verkwikt *mij;* die dorpen liggen *beide bij de* stad; die goede *rijken reiken* milde aalmoezen uit; die kooplieden *veilen vijlen;* zij *zeide,* dat ze *zijde* ging koopen; ge zult *lijden* om dien dolkop naar *Leiden* te *leiden.*

§ 38.

Niet minder dan *ei* en *ij* worden *au(w)* en *ou(w)* met elkander verward. *Rauw* en *rouw* verschillen nogtans evenveel als *dag* en *dog*, hoewel puikdichters, zoo van Noord als Zuid, beide tweeklanken op elkander laten rijmen. Ondertusschen is het waar, dat het onderscheid tusschen *a* en *o* in die tweeklanken minder door het gehoor wordt opgemerkt, dan wanneer deze klinkers onmiddellijk op eenen medeklinker stuiten, en dit is mede op de voorklinkers *e* en *i* in *ei* en *ij* toepasselijk, alhoewel deze, gelijk hooger gezeid is (§ 36), niet geacht worden een goed rijm te vormen.

§ 39.

De Westvlaamsche tongval, waarin de bevallige uitspraak onzer middeleeuwsche tale grootendeels voortleeft, doet *ij* als de natuurlijke *i* hooren; *ei* luidt in dien tongval zooals elders de *ij*, en *ui* wordt als de heldere *u* uitgesproken. *Gij zijt weinig uit den huize,* luidt dus : *gi ziit wijnig uut den huze.* Hoezeer de Westvlamingen in hunne uitspraak de oude schrijfwijze mogen teruggeven, de eenparigheid in het gebruik der gemeenschappelijke moedertaal vereischt, dat zij, althans bij openbare voordrachten en overal waar het om beschaafd spreken moge te doen zijn, de klanken uitspreken, zooals ze bij de beschaafde meerderheid der Nederlanders gehoord worden.

In sommige streken, o. a. te Antwerpen, hoort men de *ij* ongeveer als *ai*, en *ui* als *oi* uitspreken : *hai sloit mai altaid boiten,* voor : *hij sluit mij altijd buiten,* terwijl men in andere *ui* als de Fransche *eu* in *fleur,* zonder naklank, laat hooren. Dit alles is onjuist en, als gewestspraak, uit den beschaafden omgang te verbannen.

§ 40.

In het toonloos achtervoegsel *-lijk,* als in *waarlijk, billijk, schielijk, menschelijk, kinderlijk, wezenlijk, jaarlijks(ch), billijken, verwezenlijken* enz., ook in *bijzonder,* is de *ij* bijna gansch kleurloos en klinkt even zwak als de *i* in *monnik,* waarom sommigen, naar het voorbeeld der Ouden, en om beter de uitspraak af te beelden, verkiezen zouden *waarlik, billik, schielik, menschelik* enz. te spellen. Deze uitgang, die nooit den klemtoon ontvangt, is, met *ij* uitgesproken, gelijk menigen — althans in Zuid-Nederland, en vooral te Gent — bij het lezen en voordragen doen, zeer wanluidend ; ook spreekt het volk, in den dagelijkschen omgang, meestal *waarlik* of *waarlek* uit.

Het spreekt van zelf, dat dit niet toepasselijk is op *gelijk, gelijken, gelijkenis, vergelijking, verongelijken, dergelijk, insgelijks,* waarin *lijk* de stam des woords uitmaakt, noch op het zelfst. naamw. *lijk* in samenstelling met andere naamwoorden, als *moederlijk, broederlijk, kinderlijk,* het lijk eener moeder, — eens broeders, — eens kinds.

« Kinderlik speelden en loegen de kleinen. — De moeder
Zweeg en beweende nog dieper het killige kinderlijk.
Moederlik liet ze den knapen hun spel, — en zij zuchtte :
Later vergieten ze tranen genoeg op het moederlijk !
Broederlik troosten de lijdende menschen elkander;
Troosteloos treuren de zusteren over het broederlijk.
Heiliglik leefde Fudhail van Chorassan te Mekka ;
Duizende reizigers eeren nog heden zijn heilig lijk. »

Jan Ferguut, 9e *Makame.*

§ 41.

In de lange tweeklanken bewaren de voorklanken *aa, ee, ie, oo* en *oe* geheel en al hunne heldere uitspraak, zoodat ze niets anders zijn dan *aa-i, ee-u* (= *oe*), *ie-u* (= *oe*), *oo-i, oe-i,* van zelve bij den vloeienden overgang zóó voortgebracht, alsof de *i* eene flauwe *j*, en de *u* eene flauwe *w* ware. Indien men het eens ware geweest — wat echter niet beter zijn zou, daar het tot eene te harde uitspraak aanleiding konde geven — om *aaj, eew, iew, ooj, oej* te schrijven, zoo zou men, de *j* en *w* verzwakt uitsprekende, ook vrij nauwkeurig de lange tweeklanken aan het oor brengen, waaruit volgt, dat men ze niet ongevoeglijk *oneigenlijke* tweeklanken zoude noemen, daar hun uitklank zooveel van eenen medeklinker als van eenen klinker heeft, en de *u* en *w* te zamen in *leeuw, nieuw* enz. niet méér doen dan eene flauwe *w*. Men houde dus wel in 't oog, dat *nieuw* noch uit *ni* en *euw*, noch uit *nie* en *uw* is samengesteld, wat in elk geval noodwendig eene misselijke uitspraak zou teweegbrengen. Men hoort in sommige plaatsen van *nieve boeken*, in andere van *nuwe boeken* spreken, het eene zoo verkeerd als het andere.

§ 42.

Wanneer de tweeklanken op *i* van eenen uitgang gevolgd zijn, die met eenen klinker begint, als in *vleierij, buien, draaiing, dooien, vloeiend,* moet de tweeklank zoo zachtvloeiend op den uitgang overgaan, dat er tusschen beide geene gaping ontsta, en er ook niet meer van eene *j* gehoord worde dan eene gelcidelijke uitspraak van zelve meebrengt.

Is de voorklank van *ooi* in den regel de scherpe *oo*, zulks is echter niet uitsluitelijk het geval, want in

krooien (mv. onvolm. verl. tijd van *kruien*), *rooien* en *dooier* is het de zachtlange *o;* trouwens, deze woorden staan voor *krojen, rojen, dojer,* uit *kroden, roden, doder* (waarvoor ook *door*).

Dewijl *ooi* en *oei* juist zoo verschillig luiden als *oo* en *oe,* kunnen ze zoomin als deze een goed rijm vormen; de valsche rijmen *tooi — bloei, dooien — groeien, berooid — verschroeid,* enz., worden soms aangetroffen. (Men vergelijke § 38.)

De oude tweeklank *ai,* waarvan de voorklank de onvolkomene *a* is, wordt slechts nog als tusschenwerpsel gebezigd.

De Medeklinkers.

§ 43.

Evenals wij, bij gebrek aan genoegzame enkele klinkers (§ 9), er twee vereenigen om de enkelvoudige klanken *eu* en *oe* te verbeelden, zoo vormen wij ook de samengestelde medeklinkers *ch* en *ng,* die enkelvoudige klankwijzigingen voorstellen.

§ 44.

De medeklinkers komen enkel en verdubbeld voor. De verdubbeling geschiedt in den regel, wanneer op eenen korten klinker, die bij de verlenging des woords moet kort blijven, een enkele medeklinker volgt : *bed, bedden; lig, liggen; rok, rokken; wal, wallen; eigendom, eigendommen, gezelschap, gezelschappen.* In dit geval wordt de verdubbelde medeklinker slechts enkel gehoord. Wanneer de herhaalde medeklinker deze rol niet vervult, b. v. in *toppunt, innemen, uittrekken,* worden ze beide naast elkander uitgesproken.

§ 45.

Gelijk men klinkers met elkaar verbindt om eenen gemengden klank te verbeelden, zoo vormt men ook samenstellingen van medeklinkers om gemengde klankwijzigingen voor te stellen. Dit geschiedt steeds met zulke medeklinkers, die na elkander gemakkelijk kunnen uitgesproken worden, hetzij vóór of na den klank, b. v. *bl*ij, *dr*uif, *dw*aas, *sm*id, *sn*oek, *sch*ool, *sp*el, *st*aat, *schr*eeuw, *spr*aak, *str*uik, *als*, *valt*, *beeld*, *dorp*, *berg*, *kerk*, *melk*, *warm*, *kern*, *oogst*, *angst*, *helpt*, *zulks*, *ergst*, *ambt*, *stroomt*, *slechts*, *strengst* enz. De opeenvolgende medeklinkers moeten steeds vloeiend, gelijkmatig en ineenloopend uitgesproken worden. Achter den klinker sluiten ze zich echter niet alle even dicht aaneen; sommige laten tusschen elkaar eenen flauwen vocaalklank hooren, dien de taalkundigen *scheva* noemen, en welke niets anders is dan eene niet geschrevene doffe *e*. Zelfs luiden o. a. *worm*, *helm*, *melk*, *zorg*, *dorp*, *kerk* in eenige deelen onzes vaderlands, zooals in en omstreeks Antwerpen, schier zoo tweelettergrepig alsof er *worrem*, *hellem*, *mellek*, *zorrig*, *dorrep*, *kerrek* geschreven stonde. Men behoort deze uitspraak zooveel mogelijk bij 't lezen te vermijden; in 't opzeggen van verzen is dit volstrekt noodzakelijk, omdat men anders de maat te niet doen zou, tenzij wanneer de dichter *worrem*, *hellem* enz. geschreven heeft, vrijheid, die hem voor sommige dezer woorden is toegestaan.

Verdeeling der medeklinkers.

§ 46.

Naar de spraakwerktuigen, waardoor zij worden voortgebracht, onderscheidt men de medeklinkers in :

a) Keelletters : *ch, g, h, k, ng;* — b) Tongletters : *d, j, l, n, r, t;* — c) Lipletters : *b, f, m, p, v, w;* — d) Tandletters : *s, z.*

§ 47.

Eene andere indeeling der medeklinkers berust op de houding der spraakwerktuigen bij 't uitspreken. Zoo onderscheidt men : a) Slagconsonanten : *b, d, k, p, t;* — b) Neusconsonanten : *m, n, ng;* — c) Ruischconsonanten : *ch, f, g, h, j, l, s, v, w, z;* — d) eene Ratelconsonnant : *r.*

De slagconsonanten ontstaan door volkomene afsluiting van den luchtstroom of adem; hetzij bij het sluiten zelf : *eb, eed, ook, op, eet;* of bij het ontsluiten : *bij, die, koe, pij, toe;* of bij het sluiten en ontsluiten beide : *hebben, hadden, rekken, appel, otter.*

De neusconsonanten bekomt men, wanneer men onder het uitspreken van eene zachte slagconsonant, waartoe ook de Fransche *g* in *gant* behoort, den adem zijnen uitweg door den neus doet nemen; *b, d, g* worden alzoo *m, n, ng.*

Ruischconsonanten worden verkregen door onvolkomene sluiting der spraakwerktuigen, waardoor de adem wel belemmerd, doch niet afgebroken wordt.

De ratelconsonant wordt voortgebracht door eene trillende beweging der tong, die telkens het gehemelte raakt, waardoor eene snelle afwisseling van sluiten en ontsluiten plaats heeft.

Verwantschapte medeklinkers.

§ 48.

Onder de medeklinkers onderscheidt men *verwantschapte,* dus genoemd, omdat ieder van deze met eenen

anderen, die op dezelfde wijze door de spraakwerktuigen gevormd wordt, zooveel overeenkomst heeft, dat beide alleen in zachtheid of scherpte van uitspraak verschillen. Ze zijn :

b, d, g, v, z
en *p, t, ch, f, s,*

waarvan de vijf eerste zacht, en de vijf andere hard of scherp zijn.

Deze onderscheiding staat in onmiddellijk verband met de juiste uitspraak dezer letters in lettergrepen en woorden, doordien de klank der verwantschapte medeklinkers niet onveranderlijk dezelfde blijft, maar aan toevallige verscherping of verzachting onderhevig is.

§ 49.

In afzonderlijke woorden als aanvangletters voorkomende, hetzij enkel of in samenstelling met andere medeklinkers, als in *blek, plek; dak, tak; gijl, chijl* (1); *vel, fel; zuigen, suiker,* of, hetzij enkel, hetzij verdubbeld, tusschen klinkers geplaatst, als in *ribben, rijpen; leden, weten; leven, heffen; lagen, lachen; lezen, lessen,* laten de verwantschapte medeklinkers zich duidelijk met de hun eigene zachtheid of scherpte hooren. Maar een zachte en een scherpe medeklinker zijn niet naast elkander, hetzij in hetzelfde woord, hetzij in twee op elkaar volgende woorden, zonder tusschenpoozing uit te brengen, zonder dat de zachte verscherpt, of de scherpe verzacht worde; trouwens, wanneer men beider kracht streng bewaren wilde, zou er afbreking en hervatting, eene dubbele werking der spraakorganen moeten plaats hebben.

---

(1) Met *ch* begint geen echt Nederlandsch woord.

Ook vóór eene stemrust als eindletters voorkomende, zijn de zachte medeklinkers van de scherpe niet te onderscheiden; als men b. v. zegt : hij *spaart* zijn *paard,* wordt het oor tusschen de *t* van *spaart* en de *d* van *paard* geen verschil gewaar, en *paard* wordt, volgens ons hedendaagsch spellingstelsel alleenlijk met *d* geschreven, omdat het meerv. *paarden* deze letter vereischt.

Tot de scherpe medeklinkers behoort ook de *k,* verwantschapt met de Fransche *g* in *gant.*

§ 30.

Niet alleen behouden twee scherpe medeklinkers bij elkander hunne scherpe uitspraak, maar een scherpe, van eenen zachten voorgegaan, maakt dezen mede scherp; zoo worden *abt, slobkous, landkaart, scheidpaal, veldfeest, dagslaper, slagpen, wegtrekken, hij lag te slapen,* niet anders gelezen dan *apt, slopkous, lantkaart, scheitpaal, veltfeest, dachslaper, slachpen, wechtrekken, hij lach te slapen,* wat met de dagelijksche spreektaal volkomen overeenstemt.

§ 31.

De zachte *b* en *d,* van eenen scherpen medeklinker voorgegaan, maken dezen mede zacht; *lachbek, opbreken, wetboek, afbreken, hij sliep bij mij, hij at bij, afdoen, opdragen, losdraaien, ik lach daarmee, uitdrukken* luiden dus : *lagbek, obbreken, wedboek, avbreken, hij slieb bij mij, hij ad bij, avdoen, obdragen, lozdraaien, ik lag daarmee, uiddrukken.* Alleen handhaaft zich soms de *t* vóór de *d,* b. v. in : *het ligt daar, ik wist dat*; uit te spreken : *het licht taar, ik wist tat.* In Vlaanderen

wordt de *d* altijd door eene voorafgaande *t* overheerscht; *uitdrukken, ontdooien, zitdag* luiden er : *uittrukken, onttooien, zittag*. Wij achten dit verkeerd.

§ 52.

De *d* ondergaat verscherping, wanneer ze tegen eene lettergreep stuit, die met eenen anderen medeklinker dan *b, d* of *h* aanvangt, b. v. *wedloop, landman, scheldnaam, landraad, naadje, hondje, lidwoord* enz., waarin de *d* scherper luidt dan b. v. in *lijndraaier, omdwalen*, waar ze met den volgenden medeklinker tot dezelfde lettergreep behoort. In Vlaanderen verscherpen zelfs twee *d's* elkander, b. v. *hanttoek, ronttraaien, bittag, harttraver*, voor *handdoek, ronddraaien* enz., gelijk men in Noord-Nederland uitspreekt.

§ 53.

De zachte *g, v* en *z*, in stede van den voorgaanden medeklinker te verzachten, worden zelve scherp, niet slechts na eenen scherpen, maar zelfs na eenen zachten verwantschapten medeklinker, die dan natuurlijk mede verscherpt wordt. Men leze dus niet alleen *afchunst, opfliegen, ontfangen, ontsien, opsicht*, waar *afgunst, opvliegen, ontzien, opzicht* geschreven staat; maar men late zich ook bij *windgeblaas, rundvleesch, standvastig, genoegzaam, menigvuldig, hij stond vast, hebzucht, hij droeg zout*, enz., niet door zijne oogen misleiden, en leze niet : *wind'geblaas, rund'vleesch, stand'vastig, genoeg'zaam, menig'vuldig, hij stond' vast*, enz., maar *wintgeblaas, runtfleesch, stantvastig, genoechsaam, menichfuldig, hij stont fast, hepsucht, hij droech sout*, zooals we gewoon zijn in den dagelijkschen omgang uit te spreken.

De *g* luidt ook scherp vóór de uitgangen *-je* en *-lijk*,

als in *trogje, bergje, heuglijk, ontzaglijk, bijvoeglijk, beweeglijk* enz., en 't is juist ter voorkoming van eene verkeerde uitspraak (met zachte *g*, als in *mogelijk*), dat men deze laatste woorden thans zonder ingeschovene *e* spelt.

§ 34.

Onze middeleeuwsche schrijvers, bij wie de afleiding der woorden een onbekende spellingsgrond was, richtten hun schriftstelsel naar de uitspraak in, en deze was meest naar de welluidendheid geregeld; vandaar, dat zij de scherpe medeklinkers veel meer gebruikten dan wij; ze schreven *tfelt, tfolc, ic mach, menichfout, doot-slach, stantfastich, genoechsaem, heilicheit* enz. Zeer zelden gebruikten zij eenen zachten medeklinker als sluitletter, maar vervingen dien door den aanverwanten scherpen; zoo doen wij het nog hedendaags opzichtelijk de *v* en *z*, die nooit anders voorkomen dan eene lettergreep aanvangende; elders stellen we *f* en *s* in de plaats en schrijven derhalve *dief, dieven; leven, leefde, geleefd; huis, huizen; vreezen, vreesde, gevreesd.* We spreken niettemin de *f* en de *s* als *v* en *z* uit, wanneer er geene verpoozing op volgt, of dat zij niet door eenen anderen medeklinker verscherpt worden; *leefde, vreesde, de dief loopt, dit huis is klein,* wordt dus gelezen : *leevde, vreesde, de diev loopt, dit huiz is klein;* maar : *de dief vlucht, het huis viel in,* leest men : *de dief flucht, het huis fiel in.* Zoo spreken we ook dagelijks.

De *f* en *s* luiden dus niet alleen zacht, wanneer ze — volgens § 31 — door eene volgende *b* of *d* verzacht worden, maar ook als ze eenelettergreep sluiten, die van eenen klinker of van eenen niet verwantschapten medeklinker gevolgd is, b. v. in *afeten, -jagen, -halen -loopen, -meten, -nemen, -roepen, -werpen; hoefijzer, grafheuvel, erfleen, loshangen, -loopen, -maken, -rukken, -waaien.*

Zestig en *zeventig* worden *sestig* en *seventig* uitgesproken. Sommigen willen ook de *z* in *te zamen* als *s* uitgesproken hebben. « In *te zamen* kan de *t* van *te* de *z* niet verscherpen : zulks blijkt uit *te duur*, *te zoek*, *te zuur*, waarin de zachte medeklinker insgelijks bewaard blijft. » (*Verslag der Commissie* van 1864.)

De letter H.

§ 55.

De *h* komt in Nederlandsche woorden niet anders voor, dan door eenen klinker gevolgd : *hand*, *hemel*, *behouden*, of achter de *c* gevoegd, met welke zij dan het ondeelbaar letterteeken *ch* vormt.

Op zich zelve geeft de *h* slechts eene aspiratie of aanblazing van adem vóór eenen klinker te kennen, zoodat de klank, waar ze vóór staat, uit de borst opgehaald en den hoorder als toegeblazen, of eerder, toegehijgd wordt.

Ofschoon de *h* in alle Germaansche talen, in tegenstelling van de Romaansche, duidelijk hoorbaar behoort te wezen, wordt ze bijna geheel Zuid-Nederland door bij het spreken weggelaten, in der voege dat men *haal*, *haan*, *haar*, *haard*, *haas*, *hal*, *hals*, *hark*, *hecht*, *heen*, *heer*, *hei*, *hekel*, *hel*, *hen*, *hik*, *hof*, *hoog*, *hooren*, *hop*, *huilen*, *huwen* uitspreekt als de geheel in beteekenis verschillende woorden *aal*, *aan*, *aar*, *aard*, *aas*, *al*, *als*, *ark*, *echt*, *een*, *eer*, *ei*, *ekel*, *el*, *en*, *ik*, *of*, *oog*, *ooren*, *op*, *uilen*, *uwen*. De meesten zelfs lezen zoo ; dit verongelijkt de taal, geeft aanleiding tot verkeerd opvatten en kwetst een keurig Nederlandsch oor ; maar vooral wordt het oor pijnlijk aangedaan door eene overdrevene of verkeerde aspiratie, als : *lieve Gemel*, *waarde geer*, *emel en haarde*, *goede hengel*, enz., gelijk men soms voor *lieve*

Hemel, waarde heer, hemel en aarde, goede engel hoort opsnijden.

De *h* worde dan, waar ze voorkomt, steeds aangeblazen, maar zonder overdrijving, en niet veel meer dan noodig is om hare aanwezigheid merkbaar te maken, vooral nooit zoo sterk, dat ze als een zware zucht wordt voortgebracht of de *g* nabijkomt. Men laat evenwel de *h* naast de *t* niet hooren in *thans, thuis, thee,* noch ook in de met *h* aanvangende voornaamwoorden, zoodra ze toonloos worden; zoo zegt men : *geef (h)et (h)em, zeg (h)et (h)aar,* enz.

J en W.

§ 56.

De *j* is een uitvloeisel van den klinker *i,* ja in den grond niets dan de *i,* welke vóór eene volgende vocaal, door de schielijkheid der uitspraak een medeklinker wordt, en alsdan, onderscheidshalve, eenen onder uitgehaalden staart bekomt; zoo zijn de woorden *jaar, jagen, jong* eigenlijk hetzelfde als *iaar, iagen, iong,* schielijk uitgesproken.

Men vermijde dan immer onze *j* lispend, als de Fransche *j,* te laten hooren, en leze *Jezus, Job, juist* bijna *Iëzus, Iob, iuist,* en niet *Zjezus, Zjob, zjuist,* gelijk men deze en dergelijke woorden veel hoort uitspreken.

§ 57.

Gelijk de *j* een uitvloeisel van de *i,* zoo is de *w* een uitvloeisel van de *u* met haren ouden *oe*-klank; *waar, wat, weder, wolk* is dus eigenlijk hetzelfde als *uaar, uat, ueder, uolk,* zoo schielijk uitgesproken, dat er van den *oe*-klank weinig of niets bemerkt wordt.

Vóór de *r*, als in *wraak, wreed, wrijven, wringen*, wordt de *w* met gespannen lippen uitgesproken, waardoor ze scherper luidt en meer aan *v* gelijkt; men hoort dus nagenoeg *vraak, vreed* enz., en geenszins *w'raak, w'reed.*

Achter de *u* in *uw, ruw, schuw, gehuwd* enz., waar de *u* haren helderen klank behoudt, heeft de *w* dezelfde waarde als de *u* en *w* te zamen achter *ee* en *ie*, b. v. in *eeuw, leeuw, nieuw* (§ 41).

N en R.

§ 58.

In sommige streken, zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland, wordt de *n* in den uitgang *-en*, niet van eenen klinker gevolgd, onderdrukt : *men moet eten om te leve, maar niet leven om te ete.* Niet alleen wordt er zoo gesproken, maar ook gelezen, waardoor de volgende verzen uit *De Boekweit*, van Ledeganck, aldus komen te luiden :

« O woude! laat de velde bloeie ;
O velde! laat de woude groeie,
En wijdt uw' geur en uw geluide
Den Heer van schepselen en kruide ;
Gij beelde van zijn mild- en kloekheid!
Wie toch zou ooit zich durve roeme,
Al zijne weldaân op te noeme?
Wie telt de bloemen op de boekweit?»

Sommigen kunnen dit fraai vinden ; zeker strookt het niet met den aard onzer taal; doch men zal weldoen de *n* niet scherp en fijn te doen uitkomen, maar liever ze slechts lichtjes aan te raken.

§ 59.

De *r* is de moeilijkste der consonanten en doorgaans de laatste letter, die de kinderen goed leeren uitspreken; zelfs worden vele menschen hare zuivere uitspraak nooit volkomen machtig, en laten iets als *kaacht* voor *kaart* hooren. Het zoogenoemde *brouwen* (Fr. *grasseyer*) is een gebrek, dat hier en daar dialectisch heerscht, doch bij velen ook eene gemaaktheid, die hen bij verstandigen belachelijk maakt.

Twee trillingen der tong tegen het gehemelte geven aan de *r* reeds heur karakter. « Over het algemeen — zegt Dr Kern — rolt de *r* in den mond der Hollanders meer dan in dien onzer overige taalgenooten. Hoezeer sommigen deze eigenschap onzer *r* al te scherp doen uitkomen — merkwaardig genoeg behooren dezen meestal tot den krijgsmansstand —, is het niet te betwisten dat onze landaard over het algemeen eenen *r*-klank wil, die ietwat krachtiger is dan de Duitsche, en veel helderder en forscher dan de Engelsche. »

De *r* oefent, door hare trillingen, op den voorafgaanden klinker bijzonderen invloed uit. Ze bezit, vooral wanneer ze door eenen anderen medeklinker gevolgd wordt, het vermogen om den voorgaanden klinker te rekken en te verzwaren : nadat ze *werde, swert, stert, gerne* enz. tot *weerde, zweerd, steert, geerne* had uitgerekt, deed ze later de zware *ee* tot de nog zwaardere *aa* overgaan : *waarde, zwaard, staart, gaarne;* de *a* en *o* van Fransche woorden als *carte, tarte, corde, porte* heeft zij lang gemaakt in de Nederlandsche *kaart, taart, koord, poort;* hare werking vormde *herd, zwert, hert, smert* enz. tot *hard, zwart, hart, smart.* In woorden, waarin de *e* op het einde der lettergreep staan kan, brengt de *r* het niet verder dan tot het verzwaren der heldere *e.*

SCH.

§ 60.

De letterverbinding *sch* aan het einde eener lettergreep is, voor de uitspraak, slechts eene *s; mensch, visch, vleesch, bosch, stuursch, poëtisch, dagelijksch* worden dus uitgesproken als *mens, vis, vlees, bos, stuurs, poëtis, dagelijks;* ook in *menschen, visschen, vleeschelijk, bosschen, tusschen, stuursche, dagelijksche* enz. zal men de *ch* niet laten hooren, en dus niet *mensgen* of *mens-chen, visgen* of *vis-chen, vleesgelijk* of *vlees-chelijk* enz., maar, ter vermijding van onaangenaam geschuifel of aanstootelijke hardheid, *mensen, vissen, vleeselijk* zeggen, gelijk in de dagelijksche omgangsspraak van een groot gedeelte onzes lands gedaan wordt, en zooals ons beste sprekers, evenals de Noord-Nederlandsche redenaars, over het algemeen gewoon zijn uit te spreken.

§ 61.

Wanneer *sch* eene niet toonlooze lettergreep begint, als in *schade, schrijven, schielijk, onderscheiden, wetenschap, misschien, bosschage* enz., dan heeft men wezenlijk met eene *s* te doen, door den medeklinker *ch* gevolgd, welke dan ook moet uitgesproken worden; nogtans is hier almede op te merken, dat de *ch*-aspiratie niet te forsch mag dóórruischen. De keelletters *g* en *ch* met de hun eigene aanblazing, zijn achter eenen anderen medeklinker voor een Nederlandsch oor altijd min of meer stootend. In een groot gedeelte van West-Vlaanderen spreekt men nagenoeg *scade, scriven* uit, gelijk de ouden schreven; dit komt echter niet overeen met de hedendaagsche beschaafde uitspraak.

De neusconsonant NG.

§ 62.

De letterverbinding *ng* stelt eene enkelvoudige klankwijziging voor (§ 43), welke niets anders is dan eene *n*, die met den rug der tong op de plaats der *g*, *ch* en *k* gevormd wordt. Men spreke dan niet uit : *lan'ge ton'gen, en'gel, konin'gen, omrin'gen*, als hadde men te doen met de gewone *n*, van *g* gevolgd ; ook niet : *langge tonggen*, met eene *g* na den neusklank ; maar gelijk bij het alledaagsche spreken : *lang-e tong-en*, volstrekt niets van eene aangeblazene *g* latende bespeuren.

Aan het einde der woorden en vóór eenen medeklinker, b. v. in *ding, lang, ring, koning, dwingt* — bij de Ouden : *dinc, lanc, rinc, coninc, dwinct* of *dwing(h)et* —, wordt men, uit hoofde van den aard zelven der *ng*, bij den neusklank eenen zweem van eene zachte *k* of niet-aangeblazene *g* gewaar ; vandaar dat *ng* tot *nk* kan verscherpt worden, hetwelk in den regel vóór den uitgang *-lijk*, van eene doffe *e* voorgegaan, plaats heeft, als in *afhankelijk, aanvankelijk, vergankelijk, oorspronkelijk*, van *afhangen, aanvangen, vergangen* (thans *vergaan*), *oorsprong*, en daarenboven in al die gevallen, waarin de *ng* aan de heerschende uitspraak niet zou kunnen voldoen, namelijk in *koninklijk, koninkrijk, jonkheid, jonkheer, jonkvrouw, jonkman, lankmoedig*, en in de verkleinwoorden op *-je*, gevormd van woorden op *-ing*, wanneer deze lettergreep toonloos is, als in *koninkje, woninkje, kettinkje, penninkje*. — De *nk* heeft dan ook denzelfden klank in *dank, klank, denken, schenken, drinken, ronking* enz.

Natuurlijk behoudt elke letter den haar eigenen klank, wanneer de *n* oorspronkelijk tot het eene, en de *g* of *k* tot het andere woordgedeelte behoort, b. v. *in-gaan,*

on-geduld, min-genot, win-gewest, on-kundig, in-komen, wan-klank enz. *Wingerd,* soms poëtisch voor *wijngaard* gebruikt, maakt uitzondering.

Het bastaardachtervoegsel -AGE.

§ 63.

Het bastaardachtervoegsel *-age,* waarvan de vroegere spelling *-aadje* buiten alle verhouding met de uitspraak is geraakt, wordt niet enkel aan vreemde, maar ook aan echt Nederlandsche stammen gehecht. Zoo heeft men niet alleen *bagage, passage, hermitage* enz., maar ook *kijvage* (v. *kijven*), *stellage* (v. *stellen*), *vrijage* (v. *vrijen*), *stoffage* (v. *stof*), *bosschage* (v. *bosch*) enz., waarin de *g* als in 't Fransch, d. i. bijna als *zj*, wordt uitgesproken.

Uitspraak der letters in uitheemsche woorden.

§ 64.

Ofschoon de uitspraak van uitheemsche woorden niet rechtstreeks tot ons onderwerp behoort, mogen wij ze toch niet geheel en al voorbijzien, daar vele bastaard- en geheel vreemde woorden van dagelijksch gebruik zijn en volstrekt niet kunnen vermeden worden. Wat zou men b. v., zonder zich bespottelijk en dikwijls onverstaanbaar te maken, in de plaats stellen van *college, academie, genie* en *ingenieur, sergeant, officier, nationale militie, agent, advocaat, gouverneur, commissaris, politie* enz. enz.? En de historische namen dan?...

Bij de *y, c, q* en *x* kunnen als vreemde letters gevoegd worden de samengestelde *ph* en *th.*

De *y* behoorde, als de Grieksche *u* (υ) vertegenwoordigende, eigenlijk als *u* te worden uitgesproken; maar het algemeen gebruik kent haar de waarde van eene enkele *i* toe; *mysterie, synoniem, myriameter, Cyrus, Egypte* luiden dus als *misterie, sinoniem, miriameter, Cirus, Egipte* (*i* als in *titel*). Men vermijde ook de geslotene *i* in vreemde woorden lang uit te spreken, als: *chriesten, liberaliesme,* voor *christen, liberalisme* (met onvolkomene *i*).

De *c* wordt uitgesproken als *s* vóór *e, i, ÿ, y* : *cel, citroen, cijfer, Cyrus, Cyprus;* ook als ze vóór andere klinkers een haakje onderaan heeft : *reçu, façade.* Anders luidt ze als *k* : *cavalcade, congres, cursief, classiek, secretaris, doctor, insect.*

De *q* wordt altijd door de *u* gevolgd, en beide letters te zamen hebben de waarde van *kw* : *quadraat, qualiteit, reliquie.*

De *x* heeft doorgaans de waarde van *ks* : *taxeeren, extract, Felix, Alexander, Xerxes.* In woorden, die met *ex,* van eenen klinker gevolgd, aanvangen, wordt ze uitgesproken als eene niet geaspireerde *g,* met *z* verbonden : *examen, exemplaar.* — De naam van 't eiland *Texel* wordt, bij uitzondering, *Tessel* uitgesproken; maar waarom nu ook niet zoo geschreven, daar men hier niet met eenen vreemden naam te doen heeft?

De samengestelde *ph* klinkt als *f* : *photographie* als *fotografie;* en de *th* als *t* : *theater, apotheker* als *teater, apoteker.*

§ 65.

In de meest voorkomende vreemde woorden en bastaardwoorden luidt :

ae of *æ* als *e* : *Aetna, Cæsar, prædicaat, præfix;*
oe of *œ* als *e* : *phœnix, œconomie, Crœsus;*
ai als *è* : *militair, circulaire, surnumerair;*
ou als *oe* : *courant, gouverneur, souverein;*

oi als *oa : boudoir, executoir, transitoir ;*
um als *om ; un* als *on : datum, symbolum ; secundo, punctum ;*
g (vóór *e, i*) als de Fransche zachte *g : logement, college, bougie, origineel ;*
s (tusschen twee klinkers) als *z : basis, visite, prosodie, Vesuvius ;*
ti (vóór eenen klinker) als *si* (niet *tsi*) *: politie, nationaal, Pontius ;*
ch (in woorden uit het Fr.) als de Fransche *ch : charade, machine, chocolade ;*
ch (in woorden uit de oude talen) als *k : cholera, christen, chronologie ;* — dikwijls als onze *ch : Zacharias, Ezechiël ;*
gn als in 't Fransch : *compagnie, cognac, incognito.*

Bij deze aanwijzingen moeten we ons bepalen, met de enkele bijvoeging, dat de vreemde woorden in den regel de uitspraak volgen van de taal, waaruit ze zijn overgenomen.

Bij den woordenrijkdom onzer voortreffelijke moedertaal steekt het leelijk af, en deze wordt niet weinig verongelijkt, wanneer men haar, door het gebruiken van allerlei onnoodige en onnuttige bastaardwoorden, een recht harlekijnskleed omhangt, of ze, als eene vastenavondszottinne, bespottelijk optooit.

II.

UITSPRAAK DER WOORDEN EN ZINNEN.

Klemtoon.

§ 66.

Dat eene of meer letters eene lettergreep, eene of meer lettergrepen een woord, en verscheidene woorden te zamen eenen zin uitmaken, weet ieder, die heeft leeren lezen. Daarbij mogen wij hen, die van dit werkje zullen gebruik maken, in de taal genoegzaam gevorderd onderstellen om de lettergrepen van elk woord behoorlijk te kunnen onderscheiden en b. v. *grijs-aard, be-drog, kan-toor, lo-kaal, lok-aas, wed-ij-ver, bet-we-te-rij* niet tot *grij-saard, bed-rog, kant-oor, lok-aal, lo-kaas, we-dij-ver, be-twe-te-rij* te bederven.

Het is echter tot het goed lezen geenszins toereikend, in elke lettergreep den waren klank te doen hooren, de medeklinkers met de vereischte zachtheid of scherpte uit te spreken, de lettergrepen geleidelijk tot woorden te verbinden, en deze met behoorlijke inachtneming der

zinteekens, geregeld op elkander te laten volgen; men moet ook aan elke lettergreep den gepasten toon weten te geven, wil men, dat de voordracht duidelijk en bevallig, en niet onverstaanbaar en oorkwetsend zij.

§ 67.

Door *toon* of *accent* verstaat men de meerdere of mindere verheffing der stem bij het uitspreken eener lettergreep; en de sterkere toon, de bijzondere nadruk, dien eene lettergreep eens woords boven de andere ontvangt, wordt *klemtoon* genoemd.

Elk twee- of meerlettergrepig woord heeft eene bepaalde lettergreep, waarop de klemtoon valt.

De Klemtoon in eenvoudige woorden.

§ 68.

Eenvoudige woorden zijn zulke, die maar één stamwoord bevatten, en dus niet in twee of meer woorden kunnen opgelost worden; *onvriendelijkheid*, al telt het vijf lettergrepen, is zoowel een eenvoudig woord als *vriend*, dewijl het maar dit ééne stamwoord inhoudt, de rest uit voor- en achtervoegsels bestaande.

Het is eene onschatbare eigenschap onzer schoone moedertaal, dat, over 't algemeen, de klemtoon op de stamlettergreep of het zakelijke deel des woords valt, d. i. op dit gedeelte, waarin de hoofdbeteekenis des woords ligt. Zoo bewaart b. v. *vrucht* onveranderlijk den klemtoon in *bevrúcht, bevrúchting, onvrúchtbaar, vrúchtbaarheid, onvrúchtbaarheid* enz.

In *ordéntelijk*, voor *órdelijk*, wil het gebruik, tegen den regel aan, den klemtoon op de tweede lettergreep.

Uit den bovenstaanden regel vloeit natuurlijk voort, dat bloote uitgangen en afleidende voor- en achtervoegsels den klemtoon missen. Voorbeelden: mórg*en*, áv*ond*, ócht*end*, blik*sem*, kón*ing*, hón*ig*, péul*uw*, wéd*uwe*, óp*en*, hém*el*, ving*er*; léz*en*, léef*de*, máak*te*, ménsch*en*, kind*eren*, hóog*er*, zwáar*der*; — *be*sluit, *er*lángen, *ge*bód, *her*drúk, *on*wétend, *ont*vángen, *ver*máak; — héil*and*, wás*dom*, dék*sel*, krúim*el*, sprék*er*, léer*aar*, lómp*erd*, lúi*aard*, náais*ter*, wáar*heid*, lief*de*, stérk*te*, léer*ing*, léer*ling*, húis*ken*, stráat*je*, máagde*lijn*, blóeme*kijn*, gróte*nis*, blijd*schap*, dómmer*ik*, vrúcht*baar*, góud*en*, áard*ig*, vriende*lijk*, moéde*loos*, vréed*zaam*. Dit lijdt eenige uitzonderingen, die het onderwerp der drie volgende §§ uitmaken.

§ 69.

De voorvoegsels *on-*, *oor-*, *aarts-*, *ant-* en *wan-* ontvangen den klemtoon in de zelfst. naamwoorden, de twee laatste ook in de werkwoorden: *óndeugd*, *óntrouw*, *ónverstand*, *óorsprong*, *óorzaak*, *áartsvader*, *áartsschelm*, *ántwoord*, *ántwoorden*, *wángunst*, *wánhopen*, doch niet in de bijvoegl. naamwoorden en verdere afleidselen: *ondéugend* en *ondéugendheid*, *ontróuw*(*ig*) en *ontróuwigheid*, *oorsprónkelijk*(*heid*), *aartspriesterdom*, *aartsváderlijk*, *verantwóordelijk*(*heid*), *wanhópig*, *wanschápen*(*heid*).

Het woordje *mis* wordt wel eens onder de voorvoegsels gerangschikt; daar het echter als afzonderlijk woord gangbaar is, zullen wij liefst *misdaad*, *miskennen* enz. niet als afgeleide, maar als samengestelde woorden beschouwen.

§ 70.

De afleidende achtervoegsels *-zalig* en *-haftig* trekken den klemtoon op zich : *armzálig, rampzálig, heldháftig, krijgsháftig.*

Den klemtoon ontvangt ook het achtervoegsel *-achtig* in de weinige woorden, waarin het de beteekenis heeft van *-haftig*, voortkomende van *haven*, hebben, d. i. bezitten, bevatten, als : *deelächtig*, deel hebbende; *woonächtig*, woon hebbende; *waarächtig*, waarheid bevattende of waarheid sprekende.

In de talrijke bijvoegl. naamwoorden, gevormd met een ander *-achtig*, dat zoowel in oorsprong als in beteekenis van het vorige verschilt, blijft de klemtoon op de stamlettergreep. Dit *-achtig* vormt bijvoeglijke naamwoorden : A) die het bezit uitdrukken van eenige overeenkomst met de soort van personen of zaken, of met de hoedanigheden, door het grondwoord aangeduid, als : *réusachtig, kínderachtig, ézelachtig ; áardachtig, glásachtig, wáterachtig; bláuwachtig, róodachtig, géelachtig ; zoétachtig, zúurachtig, bítterachtig ; nieuwachtig, oúdachtig, rótachtig* enz. ; — B) die op personen betrekking hebben en de neiging tot, of de hebbelijkheid van het verrichten eener werking te kennen geven : *bábbelachtig, snóepachtig, wóelachtig, schríkachtig* enz. — C) die, op personen toegepast, eenen toestand, of van zaken gezegd, eene hoedanigheid uitdrukken, welke het aanwezig zijn van eene kwaal of ziekte bewijst of doet vermoeden : *klierachtig, gálachtig, kóortsachtig* enz.

Verkeerdelijk plaatsen de meeste Vlamingen in *deelachtig* en *woonachtig* den *klemtoon* op de stamlettergreep, waardoor deze woorden eene ongerijmde beteekenis verkrijgen, als : *déelachtig*, aan een deel gelijkend,

of eene neiging hebbende tot het deelen ; *wóonachtig*, aan eene woning gelijkend, of eene neiging hebbende om te wonen.

Het achtervoegsel *-loos*, als in *góddeloos*, *tróuweloos*, moest altijd den klemtoon missen, doch befaamde dichters verplaatsen dien wel eens : *godlóos*, *trouwlóos*.

§ 71.

Onder de afleidende achtervoegsels hebben wij er, die zich altijd van den klemtoon meester maken ; zij zijn, misschien een enkel uitgezonderd, van vreemde, meestal Fransche afkomst, en dit zegt reeds genoeg om te doen begrijpen waarom zij, waar ze aanwezig zijn, den hoogen toon voeren. Deze zijn voornamelijk *-age*, *-eeren*, *-ier*, *-(er)ij*, *-in*, *-es*, als in *kijváge*, *stellage*, *waardéeren*, *redenéeren*, *tuinier*, *kruidenier*, *voogdij*, *vleierij*, *brouwerij*, *boerin*, *koningin*, *voogdes*, *dienarés*, en de minder met Nederlandsche stammen verbondene *-ant*, *-eel*, *-et*, *-uur*, *-ist*, als in *predikánt*, *houwéel*, *toonéel*, *helmét*, *kwetsúur*, *bloemist*.

De klemtoon in vreemde woorden.

§ 72.

De vreemde woorden vervallen in drie klassen : 1° de zoodanige, die geheel Nederlandsch zijn geworden, b. v. *keizer*, *koppel*, *letter*, *mijter*, *sekte* ; 2° de geheel vreemd gebleven : *idem*, *anno*, *praesens*, *punctum*, *carte blanche*, *conservatoire*, *savoir-vivre*, *trait d'union* enz. ; 3° de woorden, die tusschen deze beide soorten instaan, d. i. de eigenlijk gezegde *bastaardwoorden*.

De eerste klasse, niet meer als vreemd beschouwd en

alleszins op Nederlandsche wijze behandeld wordende, komt hier niet in aanmerking.

§ 73.

De geheel vreemde woorden, die soms in Nederlandsche schriften voorkomen, hebben dezelfde betoning als in de taal, tot welke zij behooren, b. v. *álias, álibi, ad líbitum, generáliter, grammática, incógnito, æquátor, dictátor, catálogus, parénthesis, vaudeville, conservatóire.*

Wij kunnen hier natuurlijk niet verder intreden.

§ 74.

De bastaardwoorden hebben in den regel ook den klemtoon als in de taal, waaruit wij ze ontleend hebben. Voorbeelden: *tabák, paléis, livréi, principáal, veteráan, advocáat, correctionéel, pedél, compléet, militáir, publicíst, synoniem, candidatúur, majestéit, photográaf, philanthróop, chocoláde, legénde, salpéter, correspondéeren, dátums, ítempjes.* Zij hebben over het algemeen den klemtoon op de laatste lettergreep, wanneer deze geene toonlooze *e* voor klinker heeft, dewijl ze meest uit het Fransch komen.

Voor *tabák* leest men in Vlaanderen doorgaans *tábak;* het volkswoord is er *tóebak.*

De op *ie* uitgaande bastaardwoorden, die in 't Fransch eenen anderen uitgang hebben, nemen den klemtoon op de voorlaatste lettergreep, b. v. *nátie, fáctie, condítie, negótie, remédie, glórie, históríe, famílie* (Fr. *nation, faction, condition, négoce, remède, gloire, histoire, famille*); meervoud *natiën en naties, factiën en facties,* enz.; uitgezonderd *reliquie* (Fr. *relique*); meervoud *reliquieën.* Wanneer ze ook in 't Fransch op *ie* uitgaan,

dan valt de klemtoon, volgens den regel, op den uitgang: *genie, fantasie, symphonie, harmonie, utopie, profetie, philosophie* enz.; meervoud *genieën, fantasiëen* enz.; uitgenomen *académie, fúrie, ceremónie, prémie, comédie* en *komédie, tragédie ;* meervoud *academiën, fúriën* en *fúries, ceremoniën* en *ceremonies*, enz.

§ 75.

Door zeer velen wordt in de bijvoeglijke naamwoorden, met den uitgang *-isch* van vreemde woorden afgeleid, de klemtoon op dezen uitgang geplaatst. Dit is gansch mis; in zulke woorden moet hij op de lettergreep vallen, welke *-isch*, onmiddellijk voorafgaat: *académisch harmónisch, dramátisch, poétisch, históricsh, Arábisch*; zoo ook het geheel Nederlandsche *afgódisch.*

Klemtoon in vreemde eigennamen.

§ 76.

In eene menigte eigennamen uit de oude talen wordt de klemtoon gewoonlijk misplaatst, vooral door hen, die slechts lager onderwijs hebben genoten en dus met de talen, waartoe die namen behooren, niet min of meer bekend zijn.

Men mag zich aan de volgende regels houden:

I. De namen, die vóór eenen vreemden uitgang twee of meer medeklinkers hebben, die niet tot dezelfde lettergreep behooren, hebben den klemtoon op de voorlaatste lettergreep: *Tibúllus, Hegesíppus, Caracálla, Apóllo, Barábbas, Oréstes, Artaxérxes, Anachársis, Anaximánder, Hamilcar, Nabonássar, Turkéstan, Melánchton* enz.

§ 77.

II. Van de ontelbare namen met den uitgang *-us* achter eenen medeklinker, of met *-a, -um, -i, -o, -as, -is,* in de plaats van *-us,* hebben diegene den klemtoon op de voorlaatste lettergreep, welke eindigen met *-nus, -aurus, -erus, -irus, -urus, -esus, -isus, -osus, -usus, -atus, -etus, -utus, -bazus, -bulus, -demus, -dorus.* Voorbeelden: *Urbánus, Labiénus, Maximínus, Neptúnus, Epidáurus, Sevérus, Epírus, Epicúrus, Peloponnésus, Pamísus, Fructuósus, Torquátus, Epictétus, Machútus, Megabázus, Aristobúlus, Nicodémus, Heliodórus; Juliána, Agrippína, Pomóna, Spinósa, Medúsa, Herculánum, Cassíni, Ostúni, Potósi, Bassáno, Lugáno, Mecénas, Theónas, Algesíras, Hondúras, Nicétas, Adónis, Osíris* enz.

Uitgezonderd zijn die, welke eindigen met *-xenus* of *-xena, -gonus, -stratus,* die den klemtoon op de derde lettergreep van achteren ontvangen, b. v. *Philóxenus, Polyxena, Antígonus, Pisístratus* enz.; verder: *Cálanus, Dárdanus, Erídanus, Rhábanus, Stéphanus, Uranus, Hélenus* en *Hélena, Olenus, Orchómenus, Tisámenus Bíblinus, Casáubonus, Cérberus, Deménetus, Epénetus, Bíbulus; Bääna, Élcana, Jáwana, Ráphana, Pristina, Prosérpina, Forméntera, Státira, Gálata, Hypata, Sábrata, Samósata; Gethsémani, Piccolómini, Rímini; Cícero, Túbero, Hiëro, Érato, Córbulo; Heracléonas; Némesis, Parysatis.*

§ 78.

III. Die, welke vóór dezelfde uitgangen andere letters hebben dan in den vorigen regel is aangeduid, ontvangen den klemtoon op de derde lettergreep van achteren: *Agabus, Éacus, Píttacus, Inachus, Telé-*

machus, Encéladus, Areópagus, Attalus, Bucéphalus, Tántalus, Pérgamus, Príamus, Píndarus, Tártarus, Cáucasus, Pégasus, Eutrápelus, Télephus, Psámmethus, Atticus, Copérnicus, Psammétichus, Lépidus, Phébidus, Pámphilus, Zóïlus, · áximus, Zósimus, OÉdipus, Tácitus, Agápitus, Theócritus, Deíphobus, Antíochus, Archílochus, Cómmodus, Hesíodus, Paleólogus, Cárolus, Chrysóstomus, Dióscorus, Christóphorus, Heródotus, Augústulus, Régulus, Rómulus, Eutychus, Eschylus, Didymus, Coprónymus, Zópyrus, Jálysus, Hippólytus; Mágaba, Granada, Málaga, Adama, Alcántara, Gábatha Gólgotha, Séneca, Andrómeda, Méleda, Afrika, Flórida, Bethsaïda, Attila, ísitra, Agrícola, Mirándola, Spínola, Sódoma, Antíopa, Bássora, Orsova, Hécuba, Calígula; Janículum, Cécubum; Lépari, Pórtici, Philippópoli, Tívoli; Pássaro, Paramáribo, Maracáïbo; Bárnabas, Antipas, Pythágoras; Sálmacis, Decápolis, Argolis, Semíramis, Phálaris enz.

Tot de uitzonderingen behooren eenige algemeen bekende en goed uitgesprokene doopnamen, als: *Jacóbus* en *Jacóba, Genovéva, Henrícus* en *Henríca, Gustávus, Gertrúdis* en andere; verder: *Nabonédus, Radbódus, Cethégus, Sardanapálus, Phasaélus, Philoménus* en *Philoméla, Mausólus, Pactólus, Patróclus, Polyphémus, Messápus, Priápus, Euripus, Canópus, Asópus, Esópus Gomárus, Olórus, Tamásus, Saléthus, Avítus, Polygnótus, Cocytus; Meríba, Mavica, Onéga, Ladóga, Guatimála Messála, Machpéla, Jemíma, Sahazíma, Almenára, Niagára, Debóra, Corcyra, Acropolíta, Cleopátra* (ook *Cleópatra*), *Sumátra, Jehóva, Amáza, Mendóza; Cagliári, Merári, Haïti; Monáco, Panáro, Pesáro, Almágro* en de namen op *-do, -go*, als: *Belgrádo, Tolédo, Cupído, Tabágo, Cerígo, Rovígo; Eurótas, Philótas, Archytas; Anúbis, Civilis, Serápis, Onúphis, Apollináris, Lycóris, Amásis, Trachonítis* en de namen op *-alis*, als: *Cereális, Juvenális.*

§ 79.

IV. De namen op *-es* hebben in groote meerderheid den klemtoon op de derde lettergreep van achteren, zooals: *Éutyches, Dátames, Arsaces, Phárnaces, Alcibíades, Carnéades, Euripides, Simónides, Astyages, Ogyges, Agáthocles, Themístocles, Aristóteles, Praxíteles Diógenes, Orígenes, Cleómenes, Hippómenes, Aristóphanes, Epíphanes, Demósthenes, Sósthenes, Hippócrates, Sócrates* en al de andere met *-aces, -ades, -ides, -ages, -yges, -cles, -teles, -genes, -menes, -phanes, -sthenes, -crates*, uitg. *Rubsáces, Demádes, Arístides, Basílides, Euclides, Heraclides, Nauclides.*

Tot de weinige, die den klemtoon op de voorlaatste lettergreep hebben, behooren degene op *-medes, -ydes, -tes*, behalve *-crates*, b. v. *Archimédes, Ganymédes, Lacydes, Pherecydes, Mithridátes, Philoctétes, Thersítes, Boótes;* verder: *Celébes, Polynices, Rhacóces, Heródes, Bethsémes, Bardánes, Tigránes, Appolináres, Benáres, Déjares, Periéres, Anchises, Cambyses.*

§ 80.

V. Grieksche vrouwennamen op *-e*, waarin deze helder klinkt, hebben den klemtoon op de derde lettergreep v. a.: *Alcyone, Andrómache, Calliope, Cybele, Erígone, Eurydice, Gorgóphone, Harpálice, Hécate, Hermione, Hesione, Hypsípile, Ilione, Melpómene, Mnemósyne, Níobe, Omphale, Ozómene, Pánope, Penélope, Pleione, Róxane, Sémele, Terpsíchore, Tisíphone;* zoo ook *Parthénope*, oude benaming van *Napels*; *Clazómene* Grieksch schiereiland en stad; *Rhódope*, berg in *Thracië; Thermópyle*, beroemde bergengte in Griekenland, en enkele andere.

Men stelle dus, voor de betoning, deze namen niet

gelijk met *Athéne, Berenice, Cyréne, Elpinice, Hippocréne, Iréne, Leucáte, Messéne, Methóne, Metópe, Miléte, Mityléne, Mycéne, Mysóre, Salmóne, Salóme, Seléne, Sinópe* enz., en leze niet met velen: *Calliópe, Eurydice, Nióbe, Penelópe* of *Pénelopë* enz. — Andere namen, waarvan de rechte uitspraak hooger is aangewezen, worden ook deerlijk gemarteld; men leest meestal: *Pindárus, Democritus, Herodótus, Telesphórus, Philostrátus, Themistócles, Socrátes, Demosthénes* enz. — Wanneer men echter, wat met sommige namen wel eens plaats heeft, den uitgang *-us, -a, -es* of *-e* weglaat, waardoor ze in de klasse der bastaardwoorden vallen, dan ontvangt de eindlettergreep den klemtoon: *Democríet, Hippocráat, Proserpíen, Demosthéen, Melpoméen* enz. — Vele vernederlandschte doopnamen hebben den klemtoon van voren, als: *Jákob, Héndrik, Lódewijk, Willem, Kóenraad, Gódfried, Gérrit, Bóudewijn, Válentijn* enz.

§ 81.

VI. De meestal Oostersche namen op *-ab, -al, -an, -ar, -ax, -el, -em, -im, -in, -on, -os* hebben doorgaans den klemtoon op de derde lettergreep van achteren: *Abínadab, Amínadab, Annibal, Hásdrubal, Jóadan, Érivan, Nääman, Bálthazar, Issachar, Abjathar, Astyanax, Hipponax, Achítophel, Jézabel, Archipel, Mánahem Mathúsalem, Assurim, Eliacim, Chórazin, Sáladin, Antiphon, Bellérophon, Laómedon, Líbanon, Phäëton, Néritos, Ténedos* enz.

Uitzonderingen: *Abígal, Orégal, Chynaládan, Memúchan, Amadanágar, Eleázar, Salmanázar, Demónax, Plistónax, Anámim, Bethónim, Raphídim, Schabárim, Garizím, Chalcédon, Sarpédon, Terédon, Thermódon, Aáron, Abíron, Bethóron, Aristogíton, Zabúlon* en de namen op *-demon, -lemon*, b. v. *Lacedémon, Philémon; Barbádos, Pharsálos, Kissávos, Lithostrótos.*

§ 82.

VII. Degene op *-or*, *-am*, *-en* ontvangen den klemtoon op de voorlaatste lettergreep: *Nicánor*, *Anténor*, *Piscátor*, *Abíram*, *Hadóram*, *Elmódam*, *Philopémen*, *-œmen*, *Pylémen*, *-œmen* enz.

Uitz.: *Azamor*, *Númitor*, *Philópator*, *Stásanor* of *Státanor*, *Jónatham*.

§ 83.

VIII. Van de namen, wier eindlettergreep met eenen klinker begint, hebben diegene, welke met *-aüs*, *-oüs*, *-eüs* of *-æus*, *-ea* of *-æa*, *-eüm* of *-æum*, *-eas* of *-æas*, *-aïs*, *-eïs*, *-aon*, *-aïm* eindigen, de voorlaatste lettergreep geklemtoond: *Archeláüs*, *Meneláüs*, *Achelóüs*, *Matthéüs* of *Matthæus*, *Judéa* of *Judæa*, *Prytanéum*, *Andréas* of *Andræas*, *Ænéas*, *Ptolemáïs*, *Briséïs*, *Selléïs*, *Amythaon*, *Lycáon*, *Ephráïm*, *Mahanáïm* enz.

Uitz.: *Dánaüs*, *Pirithoüs*, *Timótheüs*, *Praxíthea*, *Albánea*, *Catánea*, *Sánea*, *Tégea*, *Bóreas*, *Cíneas*, *Méleas*, *Páneas*, *Tágeas*.

Men mag den Griekschen uitgang *-eus*, in ééne lettergreep, die nagenoeg met den klank als in het Fransche *seul* wordt uitgesproken en nooit den klemtoon ontvangt, met *eüs* niet verwarren. Zeer velen lezen verkeerd: *Theséüs*, *Orphéüs*, *Promethéüs*, *Idomenéüs*, voor: *Théseus*, *Orpheus*, *Prométheus*, *Idómeneus*. Andere namen dezer soort zijn: *Atreus*, *Egeus*, *Lynceus*, *Mórpheus*, *Néreus*, *Péleus*, *Péneus*, *Péntheus*, *Pérseus* (onderscheiden van *Perséus* of *Persæus*), *Phéneus*, *Prótheus*, *Téreus*, *Tydeus*; *Capháreus*, *Eréchtheus*, *Erystheus*, *Phaléreus*, *Pharóneus*, *Salmóneus*, *Typhóëus*; *Briareus*, *Cápaneus*, *Mácareus*.

§ 84.

IX. Terwijl de Grieksche namen op *-ias* den klemtoon op de derde lettergreep v. a. ontvangen: *Cállias, Hippias, Ilias, Olympias, Pausánias, Phídias, Prúsias, Pythias* enz., hebben de bijbelnamen met denzelfden uitgang meestal de *i* geklemtoond: *Abías, Ananías, Elías, Ezechías, Isaías, Jeremías, Josías, Malachías, Mathías, Mathathías, Onías, Ozías, Sedecías, Tobías, Urías, Zacharías.*

Tot de uitzonderingen behooren: *Adónias, Amázias, Azárias, Jechónias, Mathánias, Nehémias, Ochózias.*

§ 85.

X. De overige namen, wier laatste lettergreep met eenen klinker begint, hebben in den regel den klemtoon op de derde lettergreep v. a.: *Márius, Horátius, Vesúvius, Perpétuüs, Athália, Cornélia, Máïa*(1), *Pádua, Capitólium, Caphárnaüm, Bílbao, Bórneo, Scípio, Antínoë, Dánaë, Sémeï, Sinaï, Anácreon, Gédeon, Deucálion, Amphítryon, Hippócoön, Jeróboam, Béthleëm, Nathánaël, Ezéchiël, Sínear* enz.

Tot de weinige, die de voorlaatste lettergreep geklemtoond hebben, behooren: *Arius, Darius, Deïdamia, Hippodamia, Laodamia, Iphigenia, Maria, Samaria* (*Samárië*), *Beria, Moria* (ook *Mória*), *Thalia, Estemóa, Zanóa, Adiël, Je(h)iël, Jeriël, Uriël* (ook *U'riël*), *Ahimáäs, Ahinóam, Abigáil, Sebóïm, Silóë, Chosróës, Edréï, Galileï, Japháo, Macáo, Cacháo, Abiu, Actéon, Alcméon, Lichéon,* en de drielettergrepige op *-ion*, b. v. *Arion, Orion* (ook *O'rion*), *Pandion,* uitgenomen *Phócion.*

---

(1) Wanneer *-ïa* tot ééne lettergreep is samengetrokken (*-ja*), dan is de geklemtoonde lettergreep natuurlijk de voorlaatste: *Mája, Achája*: zoo ook *Cájus, Pompéjus* enz. voor *Cäïus, Pompéïus.*

§ 86.

Onder de vreemde eigennamen, die niet in de bovenstaande regels vallen, hebben den klemtoon :

Op de derde lettergreep van achteren : *Ambiorix*, *Astaroth*, *Baälath*, *Bajazeth*, *B(e)elzebub*, *Benadad*, *Bethphage*, *Biledulgerid*, *Elisaphat*, *Habacuc*, *Hachiroth*, *Joachaz*, *Josabeth*, *Josaphat*, *Jupiter*, *Lucifer*, *Mahalath*, *Mahomed* of *Mohammed*, *Melchisedech* (ook *Melchizédek*), *Meleager*, *Ozemann*, *Pondichery*, *Pontianak*, *Ricimer*, *Semiramoth*, *Sopater* (of *Sosipater*), *Tanaquil*, *Thaänach*, *Theodoric*, *Trinidad*, en de Russische plaatsnamen op *-gorod* : als : *Basiligorod*, *Novógorod*.

Op de voorlaatste : *Abiëzer* en de andere namen op *-ezer*, *Abimelech* en andere op *-melech*, *Abizag*, *Adonibezek*, *Ararath*, (bij Bilderdijk *A'rarath*), *Arphaxad*, *Eliphelet*, *Evilmerodach* en *Merodach*, *Eziongeber*, *Guadalquivir*, *Hazarmaveth*, *Isboseth* en *Mephiboseth*, (bij Vondel *I'sboseth*, *Mephiboseth*), *Merajoth*, *Odoacer*, *Otahiti* of *-heiti*, *Requesens*, *Samarang*, *Selomith*, *Sennacherib*, *Sophereth*, *Valadolid*, en de Fransche namen, wier eindlettergreep eene stomme *e* bevat.

Op de laatste : *Abukir*, *Benevent*, *Calicoulang*, *Ceilon* of *Ceylon*, *Hellespont*, *Madras*, *Madrid*, *Mahon*, *Owaihi*, *Parnas*, en de Fransche namen, wier laatste lettergreep geene stomme *e* heeft.

De klemtoon in samengestelde woorden.

§ 87.

Werkwoorden. — Ten aanzien van de samengestelde werkwoorden gelden de twee volgende regels :

1° In de werkwoorden, die met een zelfstandig naamwoord, een bijvoeglijk naamwoord of bijwoord,

of een ander werkwoord, hetzij onscheidbaar of scheidbaar, samengesteld zijn, valt de klemtoon op het voorgevoegde deel, als : *béeldhouwen, brándmerken, ráadplegen, húisvesten, rédekavelen, plúimstrijken, mées-muilen, schándvlekken, stéendrukken, wéeklagen, múggeziften; — blínddoeken, kórtwieken, liefkoozen, hárddraven, vástmaken, wáarschuwen, héengaan, lósloopen, dwársdrijven, médenemen, néderlaten, sámenstellen, terúgstooten, tóedienen, vóortbrengen, wégzenden; — húilebalken, klápperlanden, stórtregenen, wággelbeenen, stámpvoeten* enz.

2° In de werkwoorden samengesteld met voorzetsels, die dan natuurlijk den aard van bijwoorden verkrijgen, of met *mis, vol, weder*, komt de klemtoon op het voorgevoegde deel, wanneer dit afscheidbaar is : *áankomen, áchterblijven, bíjleggen, búitensluiten, doórdrijven, ómkeeren, ínkrimpen, náloopen, ónderduiken, óverdragen, vóorlichten, óptreden, úitvinden, tégenstreven, miswijzen, vólhouden, wéderkeeren* enz. (*ik kom aan, aan te komen, aangekomen*, enz.); in diegene, daarentegen, met welke het voorgevoegde woord onafscheidscheidbaar vereenigd blijft, valt de klemtoon op het werkwoord zelf: *aanváarden, achterhálen, doorgrónden, omríngen, ondervínden, overdénken, voorzien, misprijzen, voltrékken, wederstáan* enz. (*ik aanvaard, te aanvaarden, aanvaard*, enz.) — Sommige dezer werkwoorden zijn derhalve onscheidbaar of scheidbaar en verwisselen den klemtoon naar de beteekenis, waarin ze gebruikt zijn, b. v. *ondergáan* (*hij ondergáat de straf*) en *óndergaan* (*de zon gaat onder*); zoo ook : *doordríngen* en *dóordringen, overwégen* en *óverwegen, voorzéggen* en *vóorzeggen, misdóen* en *misdoen*, enz.

§ 88.

Het onderscheid in de betoning der samengestelde werkwoorden houdt stand in de er van afgeleide zelfstandige naamwoorden en in de als bijvoeglijke naamwoorden gebruikte deelwoorden : *een liefkoozend kind, een geliefkoosd kind; vóortbrenger, vóortbrenging, vóortbrengsel; ópbrenger, opbrengst; onderwijzer, onderwijs, onderwijzing* enz. Menig Vlaamsch onderwijzer spreekt verkeerdelijk *onderwijzer* en *onderwijs* met den klemtoon op het voorzetsel uit. — Wanneer echter een bijvoeglijk naamwoord, van een samengesteld werkwoord gevormd, eenigszins buiten de grondbeteekenis diens werkwoords loopt, als *uitmuntend, uitstekend, uitnemend, aandoenlijk, wederkeerig* e. a., valt de klemtoon op de stamlettergreep van het werkwoord : *Bilderdijk, onder de letteroefenaars zijns tijds úitmuntend, was een uitmúntend dichter, een uitstékend geleerde, maar ook een uitnémende knorrepot; een aandóenlijk schouwspel; wederkéerige dienstbewijzen; onder deze úitgelezene boeken vind ik weinige uitgelézene.*

§ 89.

ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN. — In de saamgestelde zelfstandige naamwoorden trekt het eerste lid, dat eene nadere bepaling of eene wijziging van het tweede lid der samenstelling is en aldus als het voornaamste deel wordt beschouwd, den klemtoon op zich, b. v. *gódsdienst, kérkhof, wáterkruik, wéreldburger, bláuwverver, zwártkop, gróotspraak, óudoom, twéegevecht, twintigponder, schrijftafel, léesgezelschap, áchtervoegsel, tússchenwerpsel,* enz.

Hiervan zijn uitgezonderd :

1° Die woorden, welke door het achtervoegsel *-heid*

van bijvoegl. naamwoorden gevormd zijn, die den klemtoon anders hebben, als : *boosáardigheid, godsdienstigheid, brooddrónkenheid, voortréffelijkheid.*

2° Degene, die van samengestelde werkwoorden gegevormd zijn, welke den klemtoon op de stamlettergreep des werkwoords hebben, als : *onderwijs, onderwijzer, onderwijzing, overlég, overpléistering* enz.

3° *Hoogepriester, hoogeschóol, gemeenebést, zoetemélk, roodekóol, roodáarde, zwartkrijt, koudvúur* en andere zoodanige vereenigingen van een bijvoegl. en een zelfst. naamw., die oorspronkelijk door koppeling ontstaan zijn en maar allengs ware samenstellingen zijn geworden.

Velen spreken *schárlaken* voor *scharláken* uit, als ware dit woord eene Nederlandsche samenstelling.

§ 90.

In bijna geheel Vlaanderen spreekt men — volgens den regel — *stádhuis* en *búrgemeester* uit, met den klemtoon op de eerste lettergreep, en men vindt bij Van Duyse :

« Hoe 't Gothisch stádhuis 't oog moog' lokken ; »

doch de overige Nederlanders plaatsen in deze woorden nagenoeg algemeen den klemtoon op het tweede lid der samenstelling : *stadhúis, burgeméester.* Zoo luidt een vers van Vondel :

« De bouwers van 't stadhúis den eisch der wet voldeden. »

Oorspronkelijk moeten ze nogtans overal den klemtoon op het bepalende deel gehad hebben, zoowel als *ráadhuis* en *hávenmeester;* maar de tijd heeft teweeggebracht, dat zij bij de meeste Nederlanders de waarde van eigennamen verkregen, het begrip *stad,* in *stadhúis,* zoo volkomen in dat van huis versmeltende, dat *stad*

zijne bepalende kracht geheel verloor en slechts nog een versteend lid des samengestelden woords bleef; zoo ook *burg* in *burgemeester*, en het eerste lid van een aantal samengestelde plaatsnamen: *Dendermónde*, *Rupelmónde*, *Denderbélle*, *Schellebélle*, *Borgerhóut*, *Scherpenhéuvel*, *Waasmúnster*, *Ruddervóorde*, *Oosténde*, *Maastricht*, *Harderwijk*, *Dender-* en *Scheldewindeke* (*eke* met lange *e*), al degene, die eindigen met *kapelle*, b. v. *Oudekapélle*, *Eggewaartskapélle*, en, volgens Adriani, nagenoeg al de Noordnederlandsche plaatsnamen, die *dam*, *dijk*, *hem*, *horn*, *sloot*, *sluis*, *veen*, *zwaag* aan het einde hebben: *Amsterdám*, *Schiedám*, *Zaandijk*, *Kortehém*, *Barsingerhórn*, *Akerslóot*, *Helvoet-* of *Hellevoetslúis*, *Kampervéen*, *Kollumerzwáag* enz.

De namen op *em* en *gem* ontvangen alle den klemtoon op de lange lettergreep, die het naast bij den uitgang komt: *Kruishóutem*, *Letterhóutem*, *Hemelvéerdegem*, *Gijzelbréchtegem*.

Oneindig talrijker zijn — vooral in Vlaanderen — degene, die hunne oorspronkelijke betoning behouden hebben: *Zwijnaarde*, *Oóstakker*, *Étterbeek*, *Móerbeke*, *Blánkenberge*, *Willebroek*, *Middelburg*, *Háasdonk*, *Kieldrecht*, *Búggenhout*, *Stéenhuize*, *Oúdenhove*, *Eindhoven*, *Oóstkamp*, *Móerkerke*, *Lándskouter*, *Smétlede*, *Eékloo*, *Kórtemark*, *Schélderóde*, *Kórtrijk*, *Hófstade*, *Hóogstraten*, *Béervelde*, *Wátervliet*, *Zándvoorde* en verre de meeste andere.

Men spreekt uit: *Góuda*, daarentegen: *Bredá*.

§ 91.

Bijvoeglijke naamwoorden. — De samengestelde bijvoeglijke naamwoorden hebben den klemtoon op het eerste lid:

1° Wanneer het eerste lid een zelfstandig naamwoord en het tweede een oorspronkelijk bijvoeglijk naamwoord

is : *liefdevol, róemrijk, lúisterrijk, gástvrij, liefdeblind, gítzwart, snéeuwwit, wáterdicht* enz.

2° Wanneer het tweede lid een bedrijvend deelwoord is, dat het eerste tot voorwerp heeft : *wínstgevend, lóontrekkend, hémeltergend, óogluikend, óorverdoovend, zínstorend, ónheilspellend, wáarheidlievend, ónweerbroeiend* enz., behalve als men van zulk een woord een zelfstandig naamwoord kan vormen met het achtervoegsel *-heid*, in welk geval de klemtoon op het deelwoord verspringt : *godvréezend, menschlievend*, waarvan *godvréezendheid, menschlievendheid.*

3° Als 't eerste lid de stam eens werkwoords is : *spéelziek, léeskundig, wéetgierig, héerschzuchtig, drínklustig* enz.

In andere gevallen valt de klemtoon nagenoeg altijd op het tweede lid der samenstelling. Voorbeelden : *noodlóttig, brooddrónken, baatzúchtig, bloeddórstig, moedwíllig, boosáardig, goedhártig, milddádig, wellústig, kortstóndig, lankmóedig, zachtáardig, gelijkvórmig, mistróostig, beminnenswáardig, voortréffelijk, goedkóop, donkerbláuw, ouderwétsch, ondermáansch* enz.

§ 92.

Bijwoorden en voegwoorden. — De samengestelde bijwoorden, die tevens bijvoegl. naamwoorden zijn, of er van afgeleid, hebben den klemtoon als die bijvoegl. naamwoorden. Diegene, welke niet van bijvoegl. naamwoorden zijn gevormd, ontvangen, benevens de samengestelde voegwoorden, den klemtoon op het laatste lid, als : *welháast, voortáan, morgenávond, voorhéen, weléer, eerláng, middelerwijl, alóm, allenthálve, bijgevólg, dientengevólge, doorgáans, misschien, evenwél, derhálve, diensvólgens, niettemín, niettegenstáande, daarenbóven* enz.

Uitgezonderd zijn : 1° die, welke een zelfst. naam-

woord met genitivale *s* achteraan hebben; als : *éertijds, déstijds, sómtijds, dikwijls, éerstdaags, áanstonds, éensklaps, spóorslags, réchtstreeks, éensdeels, ánderdeels, géenszins, bárrevoets* enz., tenzij degene, die vroeger niet in één woord geschreven werden : *bijtijds* (*bij tijds*), *desnóods* (*des noods*), *binnensmónds* (*binnen 's monds*), *voorshánds* (*voor 's hands*) en andere dergelijke; —2° de met *-maal, -werf, -voud, -waarts* eindigende : *ándermaal, dikwerf, ménigvoud, hérwaarts* enz.; — 3° de woorden *éergisteren, óvermorgen, nímmermeer.*

Bijtoon.

§ 93.

De lettergrepen, die in een woord den klemtoon missen, zijn niet altoos alle gelijkgeldend; maar men onderscheidt ze in *bijtonige* en *toonlooze.* In *geváarlijk, gewáardigen*, b. v., zijn al de lettergrepen, buiten die, waarop de klemtoon valt, en welke daarom *hoofdtonig* heet, gelijkelijk toonloos; maar in *váderland, wérkelòos* is de laatste lettergrepig eene bijtonige, zoo ook de tweede van *bemèrkenswáardig.*

§ 94.

Bijtonig zijn :

1° De niet hoofdtonige stamlettergrepen in samengestelde woorden, b. v. *dágwèrk, lústhòf, wéldàad, vólkrijk, ópzèggen, vóortbrèngen, médewèrken, óverdràgen; mìlddádig, nòodwéndig, dòorknéed, òmgéven, òverwínning, wèderspánnig; prijsùitdèeling, tijdrèkenkùnde.*

2° De stamlettergreep der woorden, die met een hoofdtonig voor- of achtervoegsel voorzien zijn : *ónèer, óorspròng, ántwòord, wánhòop, áartsschèlm ; ràmpzálig, hèldháftig, wàaráchtig, stèllàge, wàardéeren, hòvenier, vòogdij, vrìendín, vòogdés, prèdikánt, tòonéel, hèlmét, kwètsuúr, blòemíst.*

3° De niet hoofdtonige voor- en achtervoegsels zonder doffen klinker, als in *ònwétend, òntvángen, hèrnémen, wànschápen; héiland, wásdòm, léeràar, lúiàard, wáarhèid, jóngelìng, máagdelijn, gebéurtenìs, blijdschàp, vrúchtbàar, móedelòos, vréedzàam, bláuwàchtig.*

Te Gent, en nog elders in Vlaanderen, ontvangt het toonloos achtervoegsel *-ing*, te veel kracht, vooral achter eene bijtonige lettergreep, welke dan zelve haren eisch niet bekomt, men zegt b. v. *áandoenìng, blóemlezìng*, voor : *áandòening, blóemlèzing*. Dit is eene groote verkeerdheid.

§ 95.

Toonloos zijn alle verbuigingsuitgangen en afleidingslettergrepen, waarin de doffe *e* of *i*, of een andere verdofte klinker voorkomt, b. v. *komen, steenen, eiers, bedrog, gedrag, verbond, handel, maaksel, nader, adem, gouden, woedend, einde, weinig, menige, koning, monnik, diemit, avond, schaduw, gevaarlijk.*

Nadere verklaringen omtrent de bijtonige en toonlooze lettergrepen zouden overbodig zijn, dewijl de bijtoon schier altijd natuurlijk volgt, als men zich nopens den klemtoon zelven maar niet misgrijpt; wie b. v. in *onstandvastigheid* den hoofdtoon op de derde lettergreep weet te plaatsen, zal heel natuurlijk *ònstàndvàstighèid* uitspreken. Ook de aanwijzing der van nature toonlooze lettergrepen, die desnoods eenen bijtoon kunnen aannemen — wat eigenlijk tot de tijdmaat, d. i. de lengte of kortheid der lettergrepen in de dichtmaat behoort, en enkel de versvorming raakt —, kan in de uitspraakleer gemist worden.

Klemtoonverplaatsing.

§ 96.

Een zekere nadruk, dien men in een bijzonder geval, meest bij eene tegenstelling, aan eene bijtonige of zelfs toonlooze lettergreep geven wil, kan deze den hoofdtoon doen aannemen, b. v. *Hij doet niets dan koopen en vérkoopen, — dan schrijven en hérschrijven. Hij is niet goéd-, maar kwáadaardig, — niet beleefd, maar zeer ónbeleefd. Hij heeft dat wel tienmaal geknoopt en óntknoopt.*

Toononderscheiding in de zinnen en zindeelen.

§ 97.

De toononderscheiding heeft niet alleen plaats in de woorden, maar ook in de voorstellen en volzinnen.

De hoofdtoon valt over het algemeen op zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden en werkwoorden, en hangt bijzonderlijk af van de gedachte des sprekers of schrijvers, en van den nadruk, dien hij op het een of ander woord wil plaatsen. Wil men in dit voorbeeld: *Te Rozebeke sneuvelde de held*, den persoon doen uitkomen, zoo plaatst men den hoofdtoon des zins op *held;* wil men op het gebeurde drukken, dan komt hij op *sneuvelde*, en wil men vooral de plaats aanwijzen, dan spreekt men *Rozebeke* met bijzondere klem uit. In dit vers:

Het Driemanschap regeerde in Romes grijze wallen,

heeft de dichter van Ambiorix hoofdzakelijk willen te kennen geven, dat de regeering te Rome in handen was van het *Driemanschap*; daarom moet men, bij het reci-

teeren, dit woord boven de andere doen uitkomen ; had hij meer willen doen zien wat het Driemanschap in Rome verrichtte, dan moest *regeerde* den sterkeren toon ontvangen; zoo hij bijzonder had willen te kennen geven, wàar het Driemanschap regeerde, zou men op *Rómes grijze wallen* moeten drukken; en ware 't meest om Romes oudheid te doen geweest, dan zou de meeste nadruk op *grijze wallen* moeten geplaatst worden.

§ 98.

Woorden, die geene hoofdbegrippen, maar eerder de betrekkingen der hoofdbegrippen tot elkander of tot den sprekenden persoon uitdrukken, zooals de meeste woorden, die geene zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, telwoorden, werkwoorden of bijwoorden zijn, kunnen over het algemeen als onvatbaar voor den hoofdtoon worden beschouwd; in tegenstelling geplaatst, of wegens bijzonderen nadruk, dien de zin er aan geeft, kunnen ze echter den sterkeren toon ontvangen, b. v. *Men zegt even goed : dé oogenblik en hét oogenblik. Niet mijn, maar úw wil geschiede. Ik ken hem beter dan gij (hem kent). Ik ken ú beter dan (ik) hém (ken). Leg die boeken ín, óp of nèvens den lessenaar.*

§ 99.

Niet alleen heeft men in eenen zin den hoofdtoon te onderscheiden, men mag ook de andere woorden niet altijd alle gelijk doen gelden : ze moeten, bij eenen geleidelijken overgang op elkander, min of meer uitkomen, naardat de zin het vereischt. Zoo mogen ook niet al de zindeelen en voorstellen, die eenen volzin uitmaken, met gelijker stemme gelezen of uitgegalmd

worden : men moet enkel verklarende bijstellingen en tusschenzinnen, door eenige stemverlaging, van de bepalende en van de hoofdzinnen onderscheiden, en altijd verre genoeg vooruitzien om de stembuiging naar behooren te regelen. Stukken van verschillenden aard moeten ook op onderscheidenen en met het onderwerp strookenden toon, nu eens levendiger, dan eens statiger, maar altijd zonder overdrevenheid, altijd natuurlijk worden voorgedragen, wil men des hoorders aandacht boeien, bij hem het verlangde uitwerksel teweegbrengen, en alzoo het doel bereiken, dat men zich bij de voordracht voorstelt.

Volledige regels hierover te willen geven, ware even onuitvoerbaar als nutteloos : de stem- en toon*nuances* zijn schier oneindig, gelijk de kleurschakeeringen, en het treffen van den waren, natuurlijken toon, naar gelang van het onderwerp en het vereischte van elken zin, hangt meer van het gevoel dan van de kunst af, hoewel verstand en genoegzame kunst den voordrager onontbeerlijk zijn om zijn gevoel te regelen en te beschaven, en zijnen smaek te louteren.

Bij het voordragen houde men immer deze voorschriften van Beets in het oog :

Laat schoone verzen glad van effen lippen vloeien,
Maar gil, noch galm, noch kwaak, noch bulder woest en luid;
Weerhoud uw' arm en hand van haamren, zwaaien, roeien :
De molenwiekerij drukt geen verrukking uit.
Des dichters hartstocht stijge als opgezette baren,
Ja zij ze een storm, een stroom, die alles met zich voert;
Gij, blijf uw kalmte, uw kracht, uw meesterschap bewaren,
En, daar ge een ander schokt, schijn zelve niet ontroerd.

Dit is evenzeer toepasselijk op de voordrachten in proza.

§ 100.

Uit het bovenstaande volgt : dat eentonigheid, zelfs bij het goed en zuiver uitspreken der woorden en het nauwkeurig waarnemen der afstipping een hoofdgebrek in het lezen is; — dat men bij het lezen en voordragen de stem niet mag doen rijzen en dalen naar eenen vasten stelregel, maar zich meest door zijn gevoel moet laten geleiden, zoodat diegenen het grootelijks mis hebben, welke de minbeduidende woorden met evenveel nadruk als de zakelijkste uitspreken, terwijl het niet minder verkeerd is, beurtelings eenen volzin op hoogeren en eenen op lageren toon uit te brengen, of de zinsneden, gelijk onze meeste afkondigers en bellemannen doen, zonder toononderscheiding af te rammelen en alleen op het laatste woord te drukken; — dat men bij het opzeggen van verzen, deze niet mag scandeeren, iederen voet doende klinken, waardoor een onbehaaglijke slingermatige dreun ontstaat, die der duidelijkheid afbreuk doet en de schoonste en heerlijkste gedichten bederft; noch ze één voor één snel laten afrollen tot aan den rijmslag, om dezen traag uit te spreken en er al de klem op te plaatsen, waardoor de zin òf aan de maat, òf aan het rijm, òf aan beide te gelijk wordt opgeofferd; — dat men om volmaakt goed te lezen, genoeg der tale machtig zijn moet om den schrijver volkomen te verstaan; — eindelijk, dat men om zijne eigene gedachten in eene mondelinge voordracht helder en op eene bevallende wijze uit te drukken, van zijn onderwerp wèl moet doordrongen wezen, om den woorden en zinsneden hunnen juisten toon te kunnen geven, volgens de vereischten der kunst en naar ingeving van het gevoel.

INHOUDSTAFEL.

Bldz.

Voorbericht V
Uittreksels IX

I.

Uitspraak der letters.

De Letters 1
Klinkers en medeklinkers 2
Klankonderscheid in de klinkers 2
Eenvoudige klanken of eenklanken 4
Heldere eenklanken 5
Onvolkomene of korte eenklanken 16
Tweeklanken 23
De medeklinkers 29
Verdeeling der medeklinkers 30
Verwantschapte medeklinkers 31
De letter H 36
De letters J en W 37
» N en R 38
» SCH 40
De neusconsonant NG 41
Het bastaardachtervoegsel -AGE 42
Uitspraak der letters in uitheemsche woorden 42

II.

Uitspraak der woorden en zinnen.

	Bldz.
Klemtoon	45
De klemtoon in eenvoudige woorden	46
De klemtoon in vreemde woorden	49
Klemtoon in vreemde eigennamen	51
De klemtoon in samengestelde woorden	58
Bijtoon	64
Klemtoonverplaatsing	66
Toononderscheiding in de zinnen en zindeelen	66

LIJST DER UITGAVEN VAN HET WILLEMS-FO

WAARVAN NOG EXEMPLAREN VOORHANDEN ZIJN.

J. F. J. Heremans. Nederlandsche Dichterhalle. Bloemlezing uit d Nederlandsche dichters van de vroegste tijden onzer letterkun tot op onze dagen, volgens dichtvakken en ouderdom geran schikt (N° 32). Twee deelen gr. in-8 . . . . . .

Eug. Zetternam. Bedenkingen op de Nederlandsche Schilderschoo (N° 18) . . . . . .

Dr *F. A. Snellaert.* Vlaamsche Bibliographie, 1850-1853 (N° 26) .

Fr. De Potter. Vlaamsche Bibliographie, 1850-1858, 2^e deel (N° 54)

— Vlaamsche Bibliographie, 3^e deel, 1856-1867 (N° 59)

Dr *F. A. Snellaert* en *L. Hemelsoet.* Oude en nieuwe liedjes, met d melodiën (N° 46) . . . . . .

J. Vuylsteke. Korte statistieke Beschrijving van België (N° 48) .

Samuël Smiles. Help u zelf! Proeven van geestkracht en volhardin uit het leven van beroemde mannen (N° 49) . . . . . .

Em. De Laveleye. De Landbouwkunst in de Nederlanden. Uit h Fransch door *F. A. Boone.* België. (N° 50) . . . . . .

— — — — Noord-Nederland (N° 51

Samenspraken over het sparen, door een lid der maatschappij Calli (N° 58) . . . . . .

Mev. *Sophia ***.* De Menschen en de Dieren, 2^e druk (N° 61) .

Otto Hübner en *Ch. Le Hardy de Beaulieu.* De kleine Economis Grondbegrippen der Staathuishoudkunde, 3^e druk. (N° 62) .

Ed. Compens. Schetsen uit het Dierenrijk, tweede vermeerderde verbeterde druk, met een groot getal houtsneden (N° 65).

John Stuart Mill. Over vrijheid. Uit het Engelsch vertaald do *Ph. Van Cauteren* (N° 65). . . . . .

Felix A. Boone. De Tooverdrank (N° 66). . . . . .

G. De Vijlder. Grondbeginselen der werkdadige Meetkunde, t gebruike van werklieden en leerlingen van nijverheidschole met 263 houtsneden . . . . . .

G. Rolin-Jaequemijns. Voordrachten over de Grondwet, 2^e verbeter druk (N° 68) . . . . . .

J. O. De Vigne. Kiezershandboek of uitleggingen op de Belgisc kieswetten (N° 69) . . . . . .

Jaarboek voor 1870, 2^e jaar (N° 64) . . . . . .

Jaarboek voor 1871, 3^e jaar (N° 67) . . . . . .

Jaarboek voor 1872, 4^e jaar (N° 70) . . . . . .

Volks-Almanakken voor 1869 en 1870, ieder . . . . . .

Volks-Almanak voor 1871 . . . . . .

Volks-Almanak voor 1872 . . . . . .

Twee platen, voorstellende, de eene de dichters: Van Maerla Cats, Vondel, Willems en Ledeganck; de andere de schilde gebroeders Van Eyck, Rubens, Van Dijck, Teniers en Craeyer, ieder . . . . . .

Eene plaat, voorstellende het Stadhuis en het Belfort van Ge volgens de oorspronkelijke plannen, geteekend door *Fl. Van L*

Handelingen van het IXe Nederlandsch Letterkundig Congres, geho te Gent, den 19, 20 en 21 augusti 1867 . . . . . .

Het algemeen depot der uitgaven van het WILLEMS-FONDS tigd te Gent, bij den Boekhandelaar W. Rogghé, Kalande